

Konoplani

induplati glasilo delovne organizacije

induplati jarše

LETO XXXI.

60 LET INDUPLATI - 60 LET INDUPLATI - 60 LET INDUPLATI

SEPTEMBER 1983

DANES SLAVIMO

V teh dneh slavimo šestdesetletnico tovarne Induplati Jarše. Ne bodimo skromni, pridružimo se velikemu številu tistih, ki te dni ponosno ponavljajo besede »pri nas slavimo«.

Naneslo je, da nas je gospodarska kriza potisnila v kot, iz katerega vodi samo ena pot. Več in boljše delati in pri tem še več izvoziti, so zahteve, ki vodijo iz teh razmer. Ne sprašujmo, kdaj bomo dosegli zastavljene naloge. To ne bo jutri in ne prihodnje leto. Toda, to bo — v prihodnosti. Takrat bo tudi slavljenje bolj prisrčno od današnjega, preko katerega visi tančica, ki nas

opozarja, da smo želeli veliko, a storili šele malo.

Letos zato ne bo bučnih pirovanj; morda bodo zopet čez deset ali šele petnajst let. Morda se vsi ne bomo veselili tistih dni, kar pa ne odtehta zavesti, da je današnje slavlje omogočilo tudi tvoje in moje sodelovanje pri rasti tovarne, pri utrjevanju slovesa njenega imena, ki si ga je pridobila s priznano kvaliteto svojih izdelkov.

Posamezniki med nami so bili zadolženi, da so opravljali določene naloge. Večina je delala zavestno in odgovorno, kar je na koncu pomenilo nov izdelek, ki se je meril z

enakimi. Delo vseh nas je potrebno, da nastane blago ali izdelek, za katerega smo iztržili denar v domači ali tuji valuti. Veliko deviz smo že dobili za naše blago, še več pa jih moramo, ker so nam te potrebne za dokaz svetu, da smo sposobni tudi na gospodarskem področju zmagati.

Šestdeset let, ki se te dni iztekajo, so vzrok za praznovanje. Čestitke, ki jih bomo pri tem sprejeli povežimo z obljubo, da bomo zvesti temu kolektivu tudi naprej.

Današnja številka Konoplana je v celoti posvečena šestdesetletnici. V uvodu je prispevek glavnega direktorja DO, tovariša dipl. ing. Sreča Berganta. Sledi zapis zgodovine Induplati. V drugem delu pa se »oglašajo« vodje naših tozdov in drugi, ki so med nami zadolženi za posebne naloge. Ne manjkajo pa tudi spomini najstarejših delavcev — po stažu — iz posameznih enot.

Uvodne misli in čestitke kolektivu ob 60-letnici Induplati

Naš razvoj zadnjih pet let zaostaja; razvojni načrti so zavoljo restrikcij zaustavljeni. Ostre omejitve pri uvozu opreme za sodobnejše proizvodnje vplivajo tudi na proizvodnjo, ki jo s stariji stroji v vseh oddelkih naše delovne organizacije sicer zboljšujemo, toda prepočasi, da bi še dolgo zdržali korak s konkurenco v naši stroki. Pri tem je zelo pereče vprašanje naših cen, ker s sedanji komaj krijemo stroške pri nabavi reprodukcijskega materiala in sredstev, ki jih uporabljamo pri oplemenitvi naših tkanin.

Že pet let nenehno povečujemo izvoz, toda devize, ki nam ostanejo za naše izdelke, komaj zadostujejo za kritje računov pri nabavi reprodukcijskih materialov, nič, prav nič pa nam ne ostaja deviz za nabavo nove opreme. Vodstvo delovne organizacije, in kolektiv kot celota, je bilo doslej enotnega mnenja, da ne kaže, da bi se zadolževali. To bi bilo v teh časih preveč tvegano. Seveda pa naše delo zato ne miruje. Ko bo čas, bomo zopet uresničevali naš razvoj podobno, kot je to bilo v letih 1972 in 1973. Preveč tvegano bi bilo napovedovati, kdaj bo tako daleč. Predvidevam, da bi to bilo okrog leta 1985/86.

Zamisel, kaj modernizirati, ni nova in o tem sem že večkrat govoril. Nekajkrat sem na to vprašanje odgovarjal kolektivu tudi preko glasila Konoplan. Gre namreč za zamenjavo strojnega

parka z novo opremo, ki naj omogoči sodobnejšo tehnologijo, na vseh nivojih. V ospredju je dokončanje zgradbe oplemenitilnice, kateri še manjka hala za plastificiranje tkanin. V oplemenitilnici še manjkajo nekateri stroji, brez katerih prav dolgo ne bomo več vzdržali.

Ko teče beseda o nakupu novih strojev, moramo takoj pomisliti na devize, saj je večina tistega, kar rabimo, iz uvoza. Krog je sklenjen šele, ko se bomo še trdneje oklenili politike prodaje na tuje in to na konvertibilno področje, na tržišča dežel v razvoju in v Sovjetsko zvezo.

Stremeti moramo za tem, da se bomo oskrbovali z devizami, ki jih bomo sami ustvarili. Pri nakupih reprodukcijskih materialov, strojev in rezervnih delovnih delov, bomo morali iskati dobavitelje tudi na klirinškem področju.

Izvozna politika in sam izvoz za delovni kolektiv ni noviteta. S tem smo začeli že tam okrog leta 1950; toliko bolj sem ponosen, da tradicijo izvoza ves čas nismo prekinili. Naglasil bi pri tem, da prav zadnja leta veliko izvažamo, nekajkrat več kot leta nazaj.

Kar zadeva izvoz lahko povem, da nas strokovna statistika uvršča med 16000 TOZDI in 3000 DO in SOZDI na 309 mesto, kar je zavidljiv uspeh. Seveda gre pri tej

uvrstitvi za izvoz, ki ga dosegamo pri prodaji na konvertibilno in na klirinško tržišče. Seveda bomo težili, da bi izvoz, predvsem na konvertibilno področje, še povečali. Jasno pa mora biti, da so eno želje in drugo realnost. Če bo delež deviz za nakupe reprodukcijskih materialov premajhen, potem tudi večjega izvoza ne bo.

Zavedati se moramo, da bomo edino z znanjem izboljšali kvaliteto naših izdelkov; da bo le premišljeno delo rodilo večjo produktivnost. Le s temi predpostavkami si bomo zagotovili svoje mesto v hudi konkurenci, ki vlada v trgovini doma in na tujem. Biti uspešen pri prodaji pa zagotavlja obstoj delovne organizacije in njen nadaljni razvoj.

Pri delu sem deležen podpore vseh vodilnih oseb v podjetju. Manj je te podpore s strani srednjega vodstvenega kadra, ki je sicer dober, a vidi le ožji delokrog, ki se nedvomno tudi ubada s težavami. Naši uspehi so plod skupnih prizadevanj, so rezultati naših sposobnosti.

Ob tej priliki delim mnenje z drugimi, da ni umestno govoriti o finančnih in proizvodnih rezultatih, ker so se osnove zanje močno spremenile. Sporna poročila o teh vprašanjih pa lahko vsakdo najde v Konoplanu. Zaokroženo o tem naslednje: rezultati so dobri, toda z njimi ne smemo biti zadovoljni. Doseči moramo še boljše.

K ŠESTDESETLETNICI OBSTOJA IN DELA TOVARNE INDUPLATI JARŠE, IZREKAM VSEM SODELAVCEM ZAHVALO ZA NJIHOV TRUD PRI VSAKDANJEM DELU, VSEM DRUGIM PA, TO JE TISTIM, KI SO ŽE ZAPUSTILI NAŠE AKTIVNE VRSTE, DA BI SE V SEDANJEM OKOLJU DOBRO POČUTILI IN BILI ŠE DOLGO ZDRAVI.

Šestdesetletnica Induplati

Tisti, ki so pisali zgodovino tovarne Induplati Jarše pred menoj, so to delali z veliko mero občutka in zavesti za verodostojnost. Brez izjeme so vsi vedeli tudi, kako se suka pero, da je branje zanimivo. Skušal jim bom biti podoben, v nobenem primeru pa to ne bo prepis. Originale, po katerih sem iskal zapiske, lahko najdete v knjižici »30 LET INDUPLATI JARŠE«, ki jo je napisal tovariš Kamilo Marinc in izdala Tovarna platnenih izdelkov v Jaršah leta 1953. Uporabil sem tudi zgodovinski zapis »50 LET INDUPLATI«, ki je v nadaljevanjih objavljen v Konoplenu leta 1973.

Samo za tiste, ki so postali člani delovne organizacije Induplati Jarše po letu 1973 ponavljamo stvari, ki so starejšim, iz uvodoma navedenih zapiskov, poznani. Ne gre za ponavljanje zgodovine, ampak za vedno novi zapis o slavljenju.

Zemljepisno je Mengeško polje ravnica, ki jo omejuje na jugu reka Sava na severu pa predgorje Kamniških planin. Čeprav tanka plast rodovitne zemlje, je ponujala kmetovalcem vsako leto dovolj pridelka žitaric, pa tudi krompirja, koruze in drugih hranil. To ravnico namakajo Kamniška Bistrica, Pšata, Radovna in Rača. Najprej so se tod naselili Kamničani, tem pa sledijo Mengšani, medtem ko so Domžale najmlajše. Obrt, o tem je že veliko napisanega, se je razvila ob Kamniški Bistrici in ob njenem spodnjem kanalu Mlinščici. Potrebe po mlinih in žagah, so bile velike in mlinov je bilo zato tudi veliko. Donosno je postalo tudi slamnikarstvo in izdelovanje copat. Bližnja Ljubljana je veliko pridelkov iz tega območja pokupila, zato se je kazala potreba po cestni povezavi in po boljših zvezah sploh. Koncem prejšnjega stoletja so začeli z gradnjo železniške proge Ljubljana—Kamnik. Kar enim ni ugajalo, je prišlo drugim prav. Mengšani so vztrajali pri odločitvi, da jim železnica ni potrebna. Tako so naredili v Trzinu lok in progo speljali skozi Domžale in naprej proti severu, dokler ni prišla sredi pota med Mengšem in Duplico na prvotno traso in tekla naprej do Kamnika.

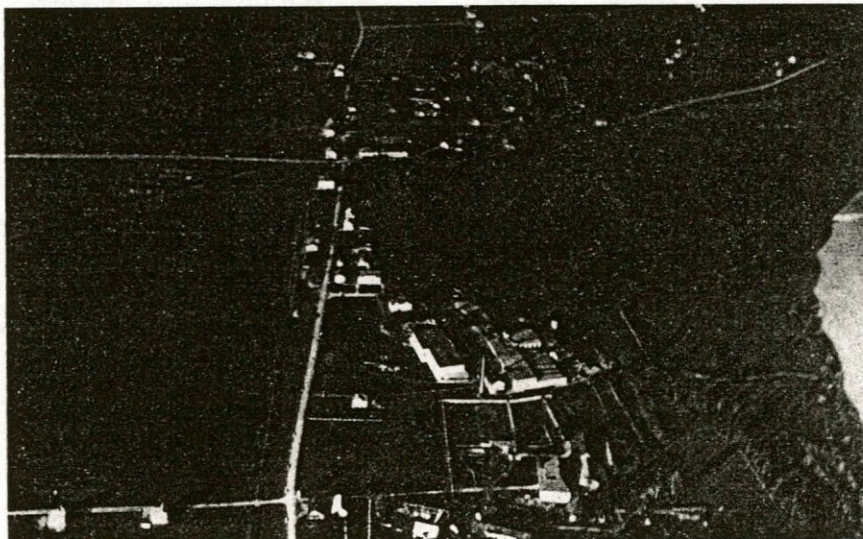
Sredi zime, točno 28. januarja 1891 leta, je po novi progi zapeljal prvič vlak, ki je od tega dne naprej ravnico še bolj odprl, jo naredil zanimivejšo in še bolj bogato.

Za mlinarsko obrt se je poznal tudi Majdič iz Celja in si zgradil v Jaršah pravcato mlinarsko industrijo, kakršnih je bilo kasneje še nekaj. Nesrečni slučaj ali nameri požig je hotel, da je nastal za veliko noč 1. 1922 v mlinu požar, ki je mlin upepelil do temeljev. V zapiskih iz tistih dni lahko beremo, da se je iz pogorišča kadilo še 3 tedne. Potem je legla nad mlin tišina, s katero ni vedel nihče kaj početi.

Topovi in puške, ki so tudi komaj utihnili, so dali duška industrializaciji. Še pod vtisom nemškega gospodarstva je bilo pri domačinih premalo volje in denarja za večje investicije. Tujci, v danem primeru gre za Suedske Nemce, so to izkoristili in se odločili, da zavoljo številnih ugodnosti, ki sem jih v nekaj dalj-

ne kotlarne, ker so paro rabili za škrobnice in za ogrevanje tovarniških prostorov. Takrat je bilo zaposlenih že 320 ljudi. Tako velikega podjetja ni bilo naokrog; tedaj se je udomačilo ime »Majč«. Polni naslov podjetja je bil Industrija platnenih izdelkov d. z. o. z. Jarše ali s kratico INDUPLATI.

Letnice na nekaterih zgradbah tovarne v Jaršah povedo, kdaj so bile zgrajene. Za leto 1928 ne vemo prav dosti razen, da je bilo to leto po-

Induplati z naseljem Preserje v ozadju — 1940

šem uvodu naštel, zgradijo tam, kjer je poprej stal mlin, tekstilno tovarno. Pomladi 1923 so začeli z gradnjo, koncem poletja pa so že pripeljali prve statve in jih nameščali v nove prostore. Zidovi mlina verjetno le niso bili do kraja uničeni, sicer ne bi bilo mogoče v tako kratkem času, brez strojev, zgraditi novo tovarno. Tudi prvotna podobnost tovarne z nekdanjim mlinom da sklepati o pravilnosti te teorije.

Prve tkalke so prišle iz Češke. Postavile so se k strojem ter se skupaj z lastniki slikale pod transparentom, na katerem je bilo napisano SREČNO.

Bilo je to 23. septembra 1923.

Prvo leto je bilo montiranih okrog 40 statev; zaposlenih pa 50 delavcev. Delo je teklo v eni izmeni, vendar v ločenem delavniku — od 7.30 do 12.00 in 13.00—17.00. Opoldanski odmor je bil namenjen za kosilo, katero so zaposleni pojedli največkrat doma, ker so bili iz okolice.

Začetna naglica pri gradnji ni pustila in leta 1924 so montirali nadaljnih 100 statev. Potem, bilo je leta 1927, so pričeli z gradnjo last-

slovno zelo uspešno. Še vedno pa so prodajali tkanine iz lanu ali iz konoplje. Prvo oplemenitenje tkanin je bilo izvršeno z munganjem (tkanino so trli ob tkanino, jo tako mehčali ter ji dali značilni lesk). Z dogradnjo objektov severno od tkalnice so pridobili nadaljne prostore za oplemenitilnico.

Bogatim časom sledijo sušna leta. Brezdelje se je iz Amerike preneslo v Evropo in Azijo. Povpraševanja po blagu ni bilo. Kapitalisti so ustavili stroj za strojem. Vedno večja je bila armada nezaposlenih delavcev. Lačna usta in velike, hrepeneče oči otrok doma, so terjale kruha za preživetje. Temni oblaki so postajali vse temnejši. Pri sosedih je že več kot deset let vladal fašizem in v Nemčiji je postajal nacionalni socializem s krvolokom Hitlerjem na čelu vse gospodovalnejši. Strah pred novo vojno je poživil gospodarstvo. Dela je bilo zopet dovolj do velike stavke leta 1936 in 1937. Tudi Induplati je zajela mrzlica gradnje novih oddelkov in tik pred drugo svetovno vojno tudi novega poslopja za predilnico.

Pred vojno so zgradili sodobno belilnico za laneno in konopljeno prejo. Za ta del oplemenitilnice in

(Nadaljevanje na 4. strani)

Šestdesetletnica Induplati

(Nadaljevanje s 3. strani)

za barvarno ter za impregnacijo so izkoristili podkletene prostore nekdanje kotlarne, ki je stala na tistem mestu. Nova kotlarna je zrasla sredi dvorišča in ob njej tudi nov, 42 m visok tovarniški dimnik.

Novogradnje so zahtevale tudi premestitev rampe za nakladanje oz. razkladanje železniških vagonov, ki je bila na koncu današnje ključavničarske delavnice. V malo večjem loku so tir speljali do nove rampe na južni strani predilnice. Vemo, da so tudi to morali premestiti, ker je prvotna zgradba predilnice segala le do prostora, v katerem je je bila nekdanj sušilnica lanenih in konopljenih preden. Vemo, da so po zmagoviti vojni v letih 1946 in 1947 povečali predilnico do današnje velikosti. Še pred začetkom vojne so podrli konjski hlev na južni strani tovarne in tam, kjer je poprej tekkel industrijski tir, zgradili kopalnice za delavce.

Že pred vojno je bil torej Induplati kombinat, ki pa je imel vse samo za bogatenje njihovih lastnikov. Za delavce se ni nihče brigal. Bilo jih je dosti in kdor ni bil zadovoljen, je lahko takoj zapustil delovno mesto. Zanj se je že naslednji dan potegovalo nekaj nezaposlenih domačinov.

Kdor bi pri branju tega zapisa pogrešal podatke o številu zaposlenih, o izdelkih in cenah ter o drugem, ta naj prebere že prej omenjeno knjigo in Konoplane letnika 1973!

Vojna je združila delavce v zavodne domoljube, ki so se vedno bolj oklepali Komunistične partije in njenih voditeljev. Na nasilje je bilo mogoče odgovoriti le z nasiljem. Noben račun ni ostal med vojno neporavnani. Veliko, vseh Jugoslovanov je padlo skoraj dva milijona, jih ni dočakalo zmage in svobode. Njim gre zahvala za to, kar je zraslo iz njihove krvi. Velikokrat je bila prelita na zverinski način.

Prva povojna leta so potekala v znamenju planskega gospodarstva. Glavna direkcija za tekstilno industrijo v Ljubljani je nakazovala surovine in utensilije ter odrejala, kdo bo dobil izdelke tovarne. Takrat je bilo pomembno izdelati veliko, kvaliteta je bila rahlo zanemarjena. Na koncu štiridesetih let so plansko združevali in delili tovarne. Po tisti veliki selitve tkalskih strojev je ostalo Jaršanom veliko. Žal strojev vseh znamk in tipov, to pa je pomenilo imeti na zalogi veliko rezervnih delov.

Od združitve velja omeniti priključitev tovarne v Grosupljem k Induplati Jarše, kar je trajalo od leta 1947 do konca leta 1950.

Značilno za tisti čas je utrjevanje delavčevega soodločanja pri gospodarjenju.

Organizacija KP v Induplati in Sindikalna podružnica so glasno potrdjevale ali negodovale nad odločitvami vodilnih. Omenimo, da je bilo že leta 1943 v Induplati 15 članov KP.

Spomini na vojna leta, na grozodejstva in na brezpravnost, so utrdile delavski razred. Samoodpovedovanju so sledili udarniški dnevi, utrujenost so odganjali s pesmijo in smehom. V takšnem vzdušju so se delavci po vsej domovini odločili, da prevzamejo upravljanje v svoje roke. **Delavci Induplati so to naredili 17. septembra 1950** / pripomnil bi, da ta datum nima nič skupnega z začetkom delovanja Induplati 23. 9. 1923; op. p.). V naslednjih letih je bila pozornost namenjena modernizaciji strojnega parka in izdelavi novih artiklov za trg. Olivno sivo barvo so ispodrivale pastelne barve na športnih platnih in grobe konopljene tkanine so šle vedno težje v promet. Pozornost je bila usmerjena v opremo za predilnico, od katere so tkalci zahtevali višje številke preje in v oplemenitilnico, ki je morala narediti lepe tkanine še lepše.

V prvo nadstropje dograjenega dela predilnice so naselili filmsko tiskarno, ki je vsa leta uspešno delala, dokler jo niso decembra 1970 ukinili.

V tistih letih so pričeli tudi z gradnjo stanovanjskega bloka za svoje delavce, še prej pa z adaptacijo kolarnice v lepo sindikalno dvorano, ki je vrsto let dajala streho za kulturno življenje jarškega delavca.

Okrog leta 1953 je bilo najbolj živahno. Takrat so nabavili na Norveškem nove stroje za okroglo tkanje gasilskih cevi, leto poprej so se odločili dati informiranju novo vsebino ter ustanovili uredniški odbor, ki od 12. julija 1952 naprej redno mesečno izdaja glasilo kolektiva Konoplan. Tudi na športnem polju je bilo živahno (STIPI) skratka, bila je doba, ki je dala delavcu vse. Takrat so se odločili za svoj počitniški dom v Poreču, katerega pa zaradi oddaljenosti niso mogli zadovoljivo oskrbovati in ga zato opustili. Nekaj let so taborili pod šotori dokler niso **1. avgusta 1959 odprli** našim delavcem vrata v **počitniškem domu Induplati v Umagu. Leta 1953 so tudi zgradili, z lastnimi rokami, počitniški dom Induplati na Veliki planini /dejansko na Mali planini, op. p./**. 1954 je pritekla v Induplati tudi prvič pitna voda iz krajevnega vodovoda, čeprav so nekaj pred tem poglobili domači vodnjak z namenom, da zagotovijo delavcem dobro pitno vodo. V tisti dobi so adaptirali ambulanto, nabavili novi rentgenski aparat, opremili dvorano s kino aparaturo ter prirejali izlete, zabave in plesne. Bilo je lepo. Bili so polni načrtov.

V tkalnici so se vsako leto poslovili od nekaj desetih stavev in na

njihova mesta postavili nove, na katerih je manj tkalk izdelalo več blaga.

Februarja 1957 so skuhal prve obroke tople malice v kuhinji, ki so je adaptirali iz nekdanjih kopalnic. Po 20 dinarjev za obrok so servirali do 350 obrokov malic dnevno. Med letom so ustanovili prvo stanovanjsko zadrugo in nabavili skoraj v celoti nov avto park (OM, TAM, kombi, osebni opel) ter uredili za avtomobile potrebne garaže. V vsem tem času so dajali tudi vso pozornost domači gasilski enoti in jo modernizirali. Gasilci nas niso nikoli razočarali, ne pri intervencijah in ne na tekmovanjih. O ustanovitvi tovariške pomoči (1954) pripoveduje v današnji številki tovarišica Pepca Burja.

Junija 1958 smo kupili za »sindikata« prvi televizor. Bilo je to na predvečer olimpijade v Rimu — op. p. Prve televizijske prenose smo gledali v sejni sobi (današnji govorilnici). Potem je dobila ta sodobna škatlja prostor v jedilnici menze. Bolj po domače, pa vendar uporabno, so leta 1959 uredili razglasno postajo Induplati, ki je med malicami posredovala nekatera obvestila.

Zelo živahno je bilo leto 1960. Pričeli so z gradnjo »delavnic«, v katere so kasneje (ko so bile dograjene, op. p.) vselili ATR statve in le nekaj prostora namenili skladiščem in delavnicam (kovačija, kleparska delavnica, varilnica). Začeli in končali so tudi z gradnjo montažne barake in vanjo vselili nastajajočo konfekcijo ter fizikalni laboratorij. Izven ograje je dobila prostore tudi zobna ambulanta.

1961 so nabavili nov barvalni foulard in z njim omogočili lažje /pre/ barvanje športnih platen. To leto bo ostalo v spominu tudi zavoljo pionirske odločitve, da preidejo na **45 urni delovni teden. Poslej so delali le vsako drugo soboto**. V Ljubljani so to leto odprli svojo prodajalno in jo imenovali »Bala«. Veljala je veliko denarja, a so bili in ostali le polovični lastniki dokler, ja dokler jo niso odstopili drugim.

Leta 1962 so asfaltirali tovarniško dvorišče. Pred predilnico so naredili celo nekaj črt in z njimi označili bokse za posamezne avtomobile — takrat so še parkirali na arealu tovarne.

Naslednje leto lahko označimo kot čas stagnacije. Prodaja je zastajala, stare statve so bile iztrošene, pare je bilo z dneva v dan manj. Kulturna in društvena dejavnost je popuščala, za nekaj življenja so skrbeli gasilci, ki so na gasilski olimpijadi v Mulhousu osvojili srebro. V tem času ne gre pozabiti dejavnost društva inženirjev in tehnikov. Izdelan je bil že tretji zaidalni načrt Preserij, ki je kljub veliki ceni veljal le kot kos papirja.

Takoj za tem so leta 1964 pričeli z zamenjavo tkalskih strojev, izbrali so večje širine, sicer pa ostali pri znanih tipih. Pričeli so tudi z gradnjo in dokončanjem nove toplarne in postavili ob novem objektu nov, še višji dimnik — 50 m.

Od januarja 1967 dalje ima tovarna Induplati nov zaščitni znak. Prejšnji je bil preveč kompliciran in brez urejenih oblik. Kmalu za tem so se odločili ustaviti delo v mokri predilnici in tako posredno vplivati na konec predelave tujih vlaken, ki jih je bilo v Jugoslaviji vse manj.

Vemo, da je bilo v vsem času nekaj smelih odločitev, sodim pa, da šteje odločitev, po kateri se proizvodnja preusmeri v izdelavo tkanin iz sintetičnih vlaken, oziroma iz mešanic sintetične z bombažem in deloma lanom dobra (zelo posrečen izdelek lanakril, ki bi služil za izdelavo ženske in moške garderobe). Ta pretres, imenujemo ga tako, je bil uvod v personalne spremembe na vrhu. Vsi se s to odločitvijo niso strinjali, čas pa je pokazal, da so imeli prav tisti, ki so bili za novo.

potrebni novi prostori. Danes gledamo na čas pred desetimi leti kot na nekaj povsem razumljivega. Pa je šlo za zelo velike in smeje odločitve.

Nastopili so tudi časi, ko je naša družbena, boljše rečeno, gospodarska nuja terjala novo organiziranje. Nastali so tozdi, najprej proizvodnje, nato maloprodaje. Sledil je tozdz za restavracijsko dejavnost, ki je vključil tudi upravljanje obeh počitniških domov (v Umagu in na Mali planini). Zadnji tozdz je postal konfekcijski, ki je v tem času že začel razmišljati o zunanjih oddelkih in to zamisel uresničil v Mengšu, ter leta 1973 že v Pečah (25 km od Radomelj, kjer je sedež obrata oz. tozda).

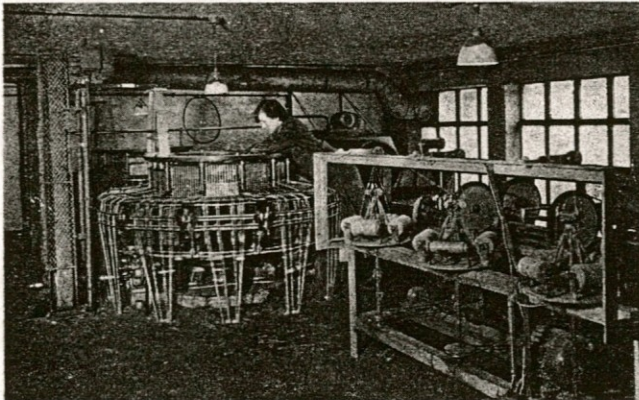
Že nekaj let nazaj se je moderniziral oddelk konfekcije za proizvodnjo turističnih in skladiščnih šotorov. Potrebovali pa so za to plastificirano tkanino. Posebej bi omenili pri tem izdelavo prvih koridorjev in zračne hale. Oba objekta — tudi tuja strokovna literatura jih imenuje tako — sta vzbudila doma in predvsem v deželah Bližnjega

oplemenitilnice. V druge prostore se je preselila tudi celotna sušilnica ter skladišče barvil in pomožnih sredstev. Izpraznjene prostore so »takoj« adaptirali in jih naselili z »adjustirno meterskega blaga in s skladiščem gotovih izdelkov (konfekcioniranih).

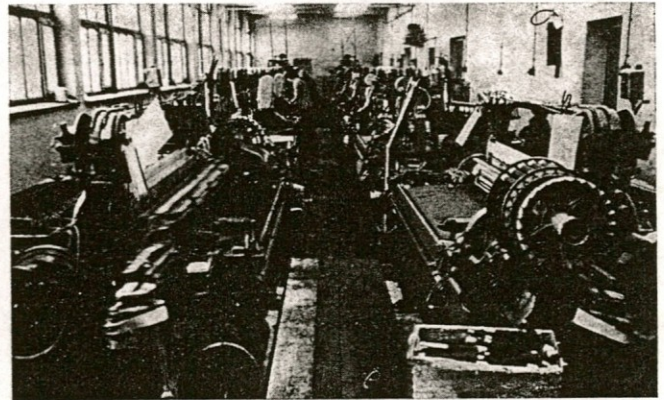
Na vzhodni strani so gradbinci izkopal globoko jamo in jo spremenili v vodočistilno napravo, kjer se industrijske odpadne vode nevtralizirajo in odtečejo po novi kanalizaciji v nadaljno čiščenje.

Leta 1979 so dobili iz pisarne maršalata pohvalo za dobro delo in za specialni izdelek.

Po desetih letih obratovanja je bila potrebna toplarna zopet večje obnove, zato so paro proizvajali kot nekoč — s parno lokomotivo. **Pionirska posebnost**, po tem so vedno sloveli, je bil prehod izplačevalnja osebnih dohodkov na hranilne knjižice LB. Nič več gotovine. To je pomenilo večjo varnost pri prenosu denarja in korist za naše finančno gospodarstvo in za prizadetega. To je bilo 14. novembra 1974.

Stroj za okroglo tkanje gasilskih cevi — 1958

10-strojni sistem dela v tkalnici — 1979

Kar ni več za rabo, je treba odstraniti. Stroji v mokri so postali prve žrtve. Sledili so jim drugi. Izpraznjene prostore so najprej klimatsko uredili, jih boljše osvetlili ter nato v nje postopoma nameščali nove stroje, kar celo previjalnico s sukalnico.

Potrebe so pokazale, da tudi v barvarni ne gre več tako, kot je treba. Prostori so pretensni, za nove stroje ni prostora. Načrtno so najprej prestavili strugo Mlinščice in pričeli z gradnjo hale za novo barvarno, ki je postala del nove oplemenitilnice.

Po petdesetih letih obstoja Induplati se je pričela tretja prelomnica, z modernizacijo predilnice in oplemenitilnice in s preselitvijo obrata konfekcije, v popolnoma preurejene prostore nekdanje opekarne, v Radomlje. O vsem napišeš bistvo v nekaj vrsticah, toda le tisti, ki so sodožljali vse te spremembe lahko in znajo oceniti napredek, ki je bil s tem napravljen. Nova oprema je bila potrebna za povečanje storilnosti, za to so bili

Vzhoda pozornost. Domislili so se montažne ekipe, ki je posredovala »prodajo na ključ«. Kupec je uredil prostor in temelje, vse drugo je bila naša stvar. Do začetka uporabnosti. Zanimivost: za oba objekta so dajali kupcu ustrezno garancijo!

Kakor so se po eni strani osnovali v tozdz, so po drugi iskali najboljše variante za združevanje. Večji bi naj lažje reševali modernizacijo proizvodnje, nabavo surovin, specializacijo ipd. Prepričan sem, da je to vodstvo v Induplati že v celoti uspešno, ker bi brez teh načel ne zmogli to, kar so. Veliko je bilo v tistem času idej, toda vse skupaj so si bile tako različne, da se niso uresničile.

Sanje o lastnem širinsko-raspenjalno-sušilnem stroju so dobivale konkretne oblike. Pričeli so z gradnjo potrebne hale (enake kot barvarne) in vse skupaj povezali z veznim hodnikom, v katerem so našli nove prostore kemični in fizikalni laboratorij, barvna kuhinja ter garderobe in sanitarije. Na koncu je dobilo prostor tudi obratovodstvo

Novi člani pri TVD Partizan Jarše, v vodstvu DITTS-a in v industrijski gasilski enoti so prispevali, da je postalo delo živahnije.

Se pred koncem leta 1974 so do temeljev podrli zgradbo stare toplarne (dimnik je padel že prej).

Naslednje leto so preuredili neizkoriščen prostor v štiri pisarne. Kot zadnji so bili upoštevani delavci v skupnih službah, vsi drugi so imeli prednost.

Z gradnjo nove oplemenitilnice so se lotili tudi nove transformatorske postaje. V stari je bilo pretesno in vse zastarelo.

27. junija 1975 so delavski sveti prvič poslušali poročilo o začetnih pogovorih, da bi v Mokronogu (85 kilometrov iz Radomelj) odprli oddelk konfekcije, v katerem bi izdelovali šotorska krila. Zamisel je dobila osnovo po zanimanju tujega kupca. Šlo je za organiziran izvoz večje količine naših izdelkov. Poslej je izvoz sestavni del trgovanja.

(Nadaljevanje na 6. strani)

Šestdesetletnica Induplati

(Nadaljevanje s 5. strani)

V zadnjih letih je obiskalo delovno organizacijo več najvišjih predstavnikov političnega in vojaškega življenja (ing. Marko Bulc, France Popit, generalpodpolkovnik Ožbolt in še vrsta drugih). Najvišji obisk so sprejeli v osebi zveznega sekretarja za narodno obrambo, generala armade Nikole Ljubičiča. Seznam uglednih obiskovalcev s tem ni zaključen, ker je tu še drugi. Ta zapis

uspešen zaključek prizadevanj, ki so tekla v tej smeri. Dodal bi, da so v Radomljah uspeli urediti tudi samostojni obrat za izdelavo ogrodja za koridorje, dolge preko 100 m. Avgusta so asfaltirali tiste dele tovarniškega dvorišča v Jaršah, ki še niso imeli sodobne prevleke (okrog skladišča in ATR tkalnice ter tisti del, ki vodi do današnje jedilnice.

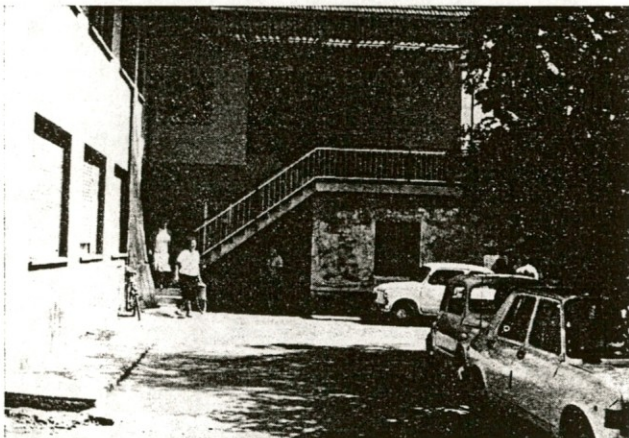
20. septembra so si morali že v

ljiv za TIR vozila.

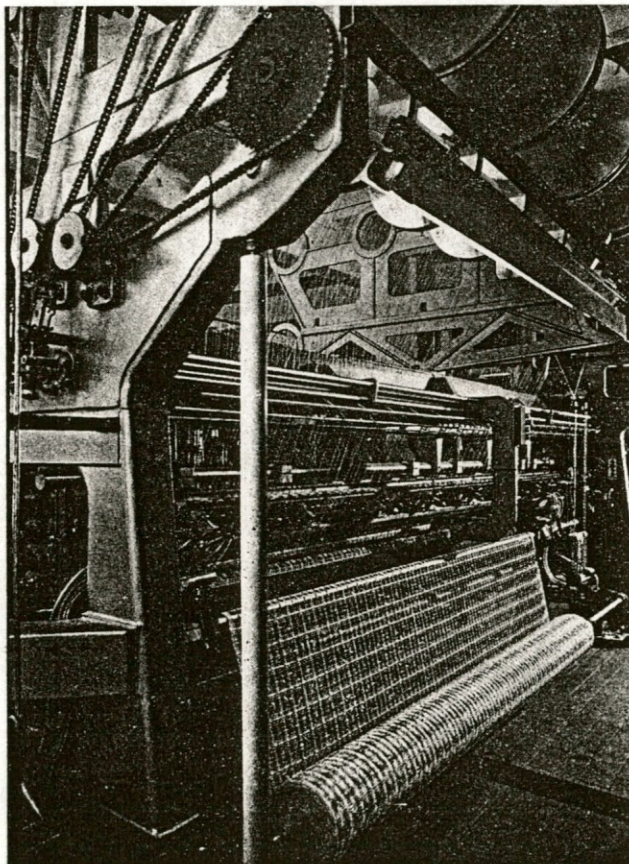
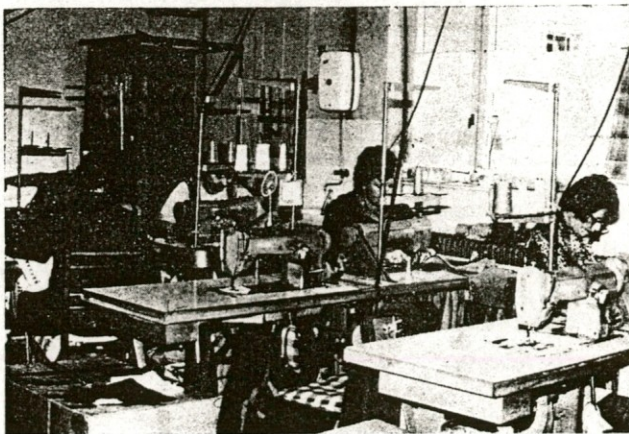
Novo leto 1978. Pričelo se je s pogrebom treh mladih sodelavk iz konfekcije, ki so nesrečno umrle predzadnjega decembra 1977 v avtomobilski nesreči. Sledi:

Na sejmu v Ljubljani so zopet dobili najvišje priznanje »ljublanskega zmaja«.

Za velike (zglobne) avtobuse so začeli izdelovati ustrezne zložljive vmesne stene iz plastificirane tka-

Zunanost in notranost konfekcije v Mengšu

Tkalski stroj šustomat za izdelovanje rustikalnih zaves — 1975

naj spomni bralce le na misel, da so s kvaliteto, in iznadljivostjo prodrli daleč preko občinskih meja. Za naše izdelke, za ime Induplati ni več meja. To je velik uspeh!

Leta 1976 so nabavili kombinirane tkalsko-pletilne stroje in jim rekli šusomati. Nove, rustikalne zavese so šle dobro v prodajo. Bilo je pač nekaj novega, nekaj, kar so se sed še nima. To pa je cenjeno.

1. julija 1976 so končali dela pri ureditvi prostorov, v katerih je domovala poprej opekarna, v obrat težke konfekcije ter namestili v nove prostore najnovejše stroje, ki omogočajo kvalitetno izdelavo šotorov. Tudi v Mengšu so odprli vrata oddelku konfekcije Induplati. Oboje štejemo za velik uspeh in za

tretje pomagati pri proizvodnji pare s parno lokomotivo.

Marca 1977 so nabavili nov stroj za kopiranje tiskanic. Fotokopije veljajo tudi pred sodiščem toliko kot izvornik. 25-letnico izhajanja glasila Konoplan so počastili z razstavo. Vse je uspelo, razstav pa je gledalcu v besedi in sliki pripovedovala o dveh desetletjih in pol življenja v tej delovni organizaciji.

Naš čas je prinesel nove ideje za boljše delovanje. Gre za Zakon o združenem delu, ki naj trdnije poveže interesna področja.

Proti koncu leta so ponudili trgu sodobne ponjave za tovarnjake, izdelane iz plastificirane tkanine. Izdelek povsem ustreza zahtevam carinskih služb in je posebej priporoč-

nine. Na prostoru, kjer je stala Udovčeva hiša, so uredili parkirni prostor za avtomobile. Sredi poletja so odprli v Beogradu novo prodajalno TOZD Maloprodaja.

Tovariška pomoč, edinstvena institucija za reševanje finančnih težav, je slavila januarja 1979 svoj 25. jubilej. Prav toliko star je DITTS Jarše, ki je v ta namen pripravil uspešno akademijo in družabni večer. Dobronamerna akcija, da bi bili sestanki le še v prostem času, ni prinesla željenega uspeha. V prostem času so (večina) ljudje »nedostopni«.

Za potrebe obrata za kovinske konstrukcije so nabavili novo stikalnico.

Za prvomajske praznike so pri-

redili razstavo šotorov na camp prostoru pri Šternu (ob Savi). Prišlo je veliko radovednežev, predvsem iz bližnje Ljubljane. Propagandni učinek je bil dosežen.

To leto mineva tudi 15 let, odkar so se lotili podatke obdelovati strojno. Pa topole, ki so jih vsadili zahodno od predilnice leta 1950 so požagali. Leta — leta. Danes rastejo tam iglavci.

V tkalnici, na vrhu predilnice, so postavili nove, brezčolnične statve, velike delovne širine. Gre za nekaj povsem novega pri tkanju blaga.

Odcep ceste 4. reda od Radomelj do tozda konfekcije so asfaltirali. Večkrat teče beseda o stabilizaciji, o varčevanju in boljšem delu. Tudi o izvozu je veliko slišati. Z julijem je zamenjalo nekaj vodilnih delavcev svoja mesta. V težki konfekciji so začeli izdelovati dva nova izdelka: kontejner na podstavku in prežračevalne cevi za rudnike. Te cevi so iz plastificirane tkanine in kot nalašč za rabo v rudnikih (lahek in enostaven transport ter montaža).

Dom v Umagu slavi 20 let obratovanja. Z raznimi vajami se tudi mi pripravljamo na resne primere. Nikoli ni prezgodaj! Himalajci iz Slovenije so ponesli na najvišje gore našega planeta šotore Induplati. Kako so plezali v ledenih strminah in hudem mrazu in kako so bili zadovoljni z našim šotori, v katerih so bivakirali, so pripovedovali na predavanju v Jaršah.

Zato, ker nimamo vseh strojev, ki bi jih rabili pri plemenitenu zaves, moramo te še vedno voziti na dodelavo v Ljubljano. Resno so začeli odgovorni razmišljati tudi o drsnem delovnem času. V naših časih je treba paziti, da ne bi preveč zdrsnili, zato delajmo še več in še boljše takrat, ko je za to določen čas.

Koncem leta je dobil glavni direktor DO Induplati Kraigherjevo nagrado, le to priznanje je vspodbuda za prevzem novih obveznosti in nalog. V naši konfekciji v Mokronogu so — drugi — vedno glasnejši in zahtevajo ustanovitev TOZD-a Mokronog. To pa ni v skladu z načrti in razvojem Induplati. Tako se je začelo leto 1980.

Prav na kraju leta 1979 je maršal TITO povabil inženirja Berganta in Staneta Pislaka, kreatorja šotorov, na obisk v Karadžordževo. Kdo bi vedel, da so se takrat zadnjič videli?

Zadnji dan prvomajskih praznikov je vse nas, ves svet, pretresla vest, da je nehalo biti srce heroju in strategu, maršalu Jugoslavije, tovarišu Josipu Brozu.

Denarja primanjkuje povsod, tudi v zdravstvu. Vse kaže, da bo treba marsikaj skrčiti. Da bi zagotovili kulturnejšo postrežbo toplih malic našim delavcem, so uredili novo jedilnico tam, kjer je bil pred tem obrat za izdelavo kovinskih konstrukcij. Julija so se naši konfekarji v Mokronogu vselili v nove prostore, ki so jih dobili v adaptirani stari osnovni šoli.

Direktor ing. Bergant se rokuje s predsednikom TITOM — Karadžordževo 1979

1981 leto so pričeli delovno. Takoj prve dni so odprli v Sarajevu lepo, sodobno in stilno urejeno trgovino, ki sodi kot tretja enota v TOZD Maloprodaja. Sicer pa se kažejo velike težave s preskrbo s surovinami za tekstilno predelavo v končne izdelke. Prvega maja 1981 je morala obratna ambulanta Induplati zapreti svoja vrata.

Velike postajajo tudi izvozne obveznosti. Samostojna odločitev v tej smeri postaja vedno bolj del družbene naloge vseh Jugoslovanov.

17. septembra 1981 so gasilci na slovesni prireditvi ob tovrniškem prazniku razvili svoj prapor.

Po izteku sezone so na novo prekrili počitniški dom Induplati na Mali planini. Za pregledovalke blaga, za boljše in bolj natčno delo, so kupili nekaj novih strojev za to delo. Še pred nastopom zime so v oddelku konfekcije v Mengšu staro peč za centralno ogrevanje zamenjali z novo. Za prevoz blaga med tozdi DO Induplati so kupili tovornjak s kasonom iz aluminija, tovoru tudi dež in sneg ne prideta blizu.

Neprijeten pa bo ostal spomin na požar v skladišču preje, katerega so bolj po naključju hitro opazili in pogasili. Škoda je komaj omembe vredna.

Dolgoletna prizadevanja glavnega direktorja Induplati in šefa komercialne službe so utrdila ime Induplati tudi na področju ZR Nemčije. S šotori, katerih izvažajo vsako leto več, bodo zaslužili tiste devize, ki jih tako zelo rabijo. Pred letom ali dvema so zapisali, da mineva 15 let od mehanske obdelave podatkov, letos pa gre za **10. obletnico odkar so začeli podatke obdelovati elektronsko.** Veselje v strahu bi rekli, če bi

pogledali lansko zimo v skladišče gotovega blaga. Bilo je zelo prazno. S koridorji je Induplati osvojil Irak. V Kranju so zopet razstavljali izdelke, katere potrebuje civilna zaščita pri svoji aktivnosti. Energetska kriza postaja vedno bolj neprijetna. Od par: nepar smo predsedali na visoke cene za bencin in na bone, brez katerih ga ni. Primanjkuje tudi električne energije in plina. Gospodarstvo je v težavah. V Jaršah, južno od tovarne, kjer meji svet na Kamniško Bistrico, so začeli z gradnjo skladišč za blagovne rezerve.

Konoplan slavi 30-letnico rednega izhajanja. Danes sodi med veterane v slovenskih kolektivih.

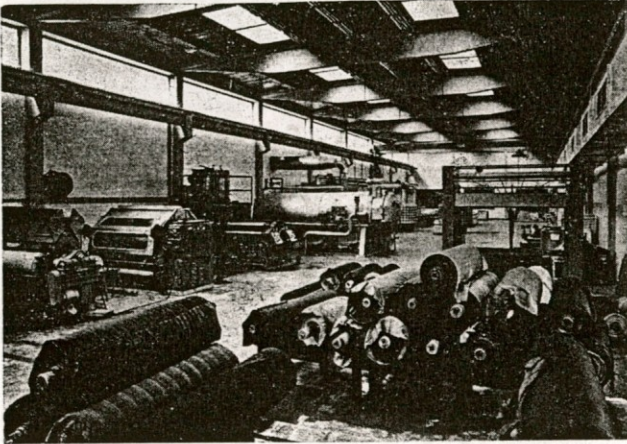
Končno je prišel dan, ko so pričeli z ureditvijo prejemarne. Takšna, kot je bila, ni bila več za rabo.

Kavka je tekmoval na Grossglocknerju in bil uvrščen med prvimi stotimi na cilju v 20 km dolgem smuškem teku, katerega se je udeležilo 1500 tekmovalcev-smučarjev, glasi poročilo iz športnega življenja.

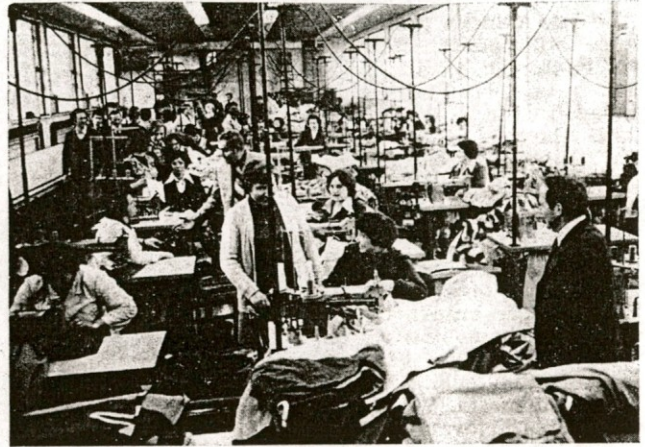
Oddelek za izdelovanje vzorčnih kolekcij se je preselil v nov prostor. S toplarno so vse večje težave. Treba jo bo obnoviti, sicer bodo ostali brez pare, potrebne v proizvodnji in pri gretju prostorov. Gasilci so dobili novo intervencijsko vozilo. Gre za kombi, ki je poslej na voljo gasilcem in civilni zaščiti. Ambulanta deluje že nekaj časa trikrat na teden v prostorih Slovenjales v Preserjah. Naše občane pa je prišel fluorografirati specialni avto iz Golnika. Periodično se to ponavlja in dobro je tako.

(Nadaljevanje na 8. strani)

Šestdesetletnica Induplati

Notranjost nove barvarne — 1977

Konfekcija v Mokronogu — 1975

(Nadaljevanje s 7. strani)

Sredi novembra 1982 je obiskala Induplati v Jaršah delovna skupina CK ZKS.

V letu 1983 je treba najprej omeniti odločenost, da se pristopi k remontu toplarne. Vse ostale investicije morajo počakati. Ponovno je bil usposobljen za delo širinsko-razpenjalno-sušilni stroj v oplemenitilnici. Glasne in upravičene so tudi zahteve pri utrditvi poprejšnjega začetka delovnega časa. Dvomov v to noviteto je veliko.

Kaj bi bile sklepne misli ob šestdesetletnici tovarne Induplati. Zapis, ki ste ga ravno prebrali, pri-

poveduje o času, ki je za nami. Namerno sem nekatere stvari izpustil. Ni primerjav o količinski in ne o finančni vrednosti proizvodnje. Pogoji so se tako spremenili, da je delanje primerjav neumestno.

O gibanju delovne sile lahko najdete podrobne podatke v vsaki številki Konoplana. Že dolgo časa šteje delovna organizacija okrog 1000 zaposlenih. O osebnih dohodkih ni zapisov. Nominalno so veliko večji, realno pa...?

Vsa leta so se delavci iz Induplati radi odzvali krvodajalski akciji in s tem podprli moto: le kri lahko nadomesti kri.

Manjkajo zapisi o naših vsako-

letnih kolekcijah in razstavah na sejnih. Zašli bi v prevelike podrobnosti, če bi o tem pisali. Vede (ali nevede) sem izpustil še to in ono.

Najtežja pa je bila odločitev glede zapisov o tistih sodelavcih, ki so leta in leta ustvarjali, ko pa je prišel njihov čas, so odšli. Vsi vi, ki ste že dolgo člani in članice kolektiva Induplati veste, da jih je v vsem času veliko odšlo za vedno. Na nekatere smo povsem pozabili, čeprav smo jim ob slovesu zatrjevali, da jih bomo ohranili v trajnem spominu. Naj bodo te kratke vrstice namenjene prav tistim, ki so svojo pot že končali — vseeno kdaj, kje in kako.

Eno od src Induplati se imenuje TOZD Proizvodnja

Kljub hudi poletni vročini tistega 11. julija sem se pri šefu proizvodnje inženirju Janku UKMARJU počutil kar dobro. Vem, da je bilo v prenekaterih prostorih ta dan neznošno vroče. Toda, tako je vsako poletje.

Šesto desetletnico slavimo letos in k temu bi rad napisal tisto, kar bo bralce Konoplana zanimalo. O zgodovini je že govora v uvodnih sestavkih, zato bi rad, da bi najina beseda tekla o sedanjem času in bi mlajšo zgodovino vpletel le takrat, ko bi ta dopolnila povedano v celoto.

Pričela sva s surovinami. Brez teh ne gre. Do 1980 z njimi ni bilo težav, je rekel ing. Ukmar, zelo pa se je zadeva zaostri v letih 1981, 1982 in predvsem letos. Dve leti nazaj, smo imeli zaradi pomanjkanja surovin pokritih večkrat nekaj deset statev. Seveda je proizvodnja trpela tudi v predilnici in v oplemenitilnici.

Letos je boljše in že sam start je bil obetaven. Surovin imamo toliko, da do zastojev še ni prišlo. Z dobavljeno količino vlaken smo polno obratovali v domači predilnici, dovolj je tudi sintetične preje, le pri bombažu se vse bolj zatika. Toda, doslej smo

zadostili vsem našim obveznostim, pri tem mislim v prvi vrsti na izvoz.

V teh poletnih dneh pa se stvari že zaostrujejo. Bombaža ni, ker v Jugoslaviji bombaž ne gojijo, uvoz pa je nadvse omejen. Brez bombaža pa ni šotorskega platna. Vse raspoložljive devize — zaenkrat raspolagamo z 52% ustvarjenih deviz — pa dajemo za uvoz barvil in kemikalij. Neprijetno je, da ugotovljamo, da je že ta količina deviz premajhna za vsakdanje delo, da o dodatnem zmanjšanju te količine sploh ne govorim. Pa še ena nevšečnost se obeta, to pa je solidarnostno pokrivanje znotraj občine, kjer naš sosed ne zmore devizno pokrivati zapadle anuitete.

Strojni park v predilnici je še v dobrem stanju, čeprav bi želeli tudi za predilnico nabaviti tri predilne ali sukalne stroje. S tem bi se izognili nakupu doma, vendar ob devizni soudeležbi v ceni izdelka. V tkalnici bi bil najbolj potreben prizidek, ki bi spravil vso tkalnico »pod eno streho«. Veliko stvari bi s tem izboljšali (klimatsko, svetlobno, kalorično in transportno). S stroji, ki so na voljo, uspevamo uresničevati program, ki smo ga načrtali, za kaj novega pa ni več uporaben. Že štiri leta je vsak nakup tkalskih

strojev iz uvoza ustavljen in tako bo, tako pravijo, tudi naprej.

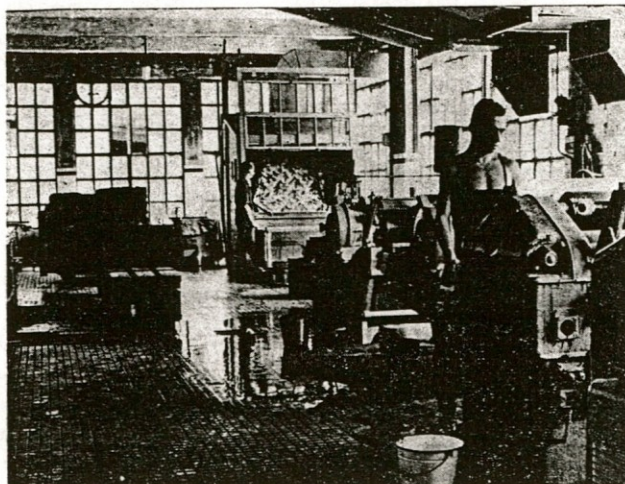
Oplemenitilci in ostali si želimo »še en artos stroj«. Kaže pa, da bo tudi tu ostalo le pri želji. Drugače pa bo s temeljito obnovo dvajset let stare kurilnice. Kotel je iztrošen, to pa pomeni nabavo novega. Ne gre dvomiti, kotlarna ima prednost!

Na koncu sva se pogovarjala še o ljudeh. K temu je Janko Ukmar rekel, da ljudi za neposredno proizvodnjo manjka v domžalskem industrijskem področju že dobrih 15 let. Vseeno smo še pred leti krili odhode delavcev s prihodom novincev. V zadnjem času pa je prišlo do močno povečanega odhoda (največ zaradi upokojitev), ki ga s prihodom novih delavcev ne uspevamo izenačiti. K temu še to: v hudi krizi s surovinami v letih 1981 in 1982 si niti nismo prizadevali nadomestiti vse odhode, ker smo zastopali stališče, da je treba predvsem zaposliti tiste, ki že delajo v naši delovni organizaciji in šele potem nove.

S strokovne strani vlada med novinici največkrat popolna neukost. Ponavadi se novi delavci prvič srečujejo z delom v tekstilni tovarni, toda prilike jih silijo, da se kar najhitreje vključijo v proizvodno delo.

V tej poletni vročini sem bil tovarišu Ukmarju

iskreno hvaležen za ta razgovor. Še bolj kot moja vprašanja so ga obremenjevali drugi z vprašanji in željami, ki so vsakič terjali takojšna odločitev. To delo pa je vidno le pri celotnem uspehu tozđ, ki je doslej opravljal naloge v zadovoljstvo vseh.

V stari barvarni barva F. Lužar na jigru — 1955

Barvar Franc Lužar je prišel v Induplati leta 1943

Bil je malce presenečen, ko sem mu povedal, da je po stažu najstarejši delavec v tozđu proizvodnja in se v mislih vrnil v »tiste« čase ter glasno pomislil na Andreja in na Valentino. Pa bo kar držalo. Tovariš Lužar dela v Induplati že več kot 37 let. Kaj pripoveduje:

Iz Topol, kjer je tekla moja zibelka, sem maja 1943 prvič usmeril korake v Induplati in dobil delo v barvarni. Pripovedovali so mi vse mogoče o tovarni, toda, kako teče delo, sem videl šele, ko sem se sam seznanil z njim.

Prvi šefi so bili Čehi in Sudetski Nemci, večjega opravka pa z njimi nisem imel. Opravljal sem svoje delo tja do 16. novembra 1943, ko so partizani napadli Induplati. Takrat nekaj dni nismo delali, ob ponovnem prihodu na delo pa smo najprej razvešali štrene lanu, da se posušijo, ker je bila kotlarna uničena. Veliko blaga je bilo politega s kislino.

Ko sem prišel v IPI, so bili v barvarni trije jiggri in osem kadi za barvanje preje v štrenah. Najmodernejša in na videz najlepša je bil belilnica s sušilnico. Zgradili so jo šele leta 1940. Nova je bila takrat tudi vezna sušilnica znamke gesner, na kateri so smeli delati le najbolj preverjeni delavci. Tako je teklo delo do zadnjih mesecev druge svetovne vojne, ko je okupator tovarno spremenil v skladišče z živili in za drobne dobrine. Ko je napočil dan svobode, oziroma nekaj dni za tem, smo šli ponovno na delo. Slika je bila žalostna, domačini, ki so

kot prvi vdrl v tovarno, so plenili, kar je bilo mogoče odnesti. Naokrog je ležala razsuta kava, sladkor in drugo. Dva dneva po prvem delu v svobodi sem bil vpoklican v JNA, kjer sem služil tri leta. Vrnil sem se, kam drugam, kot spet v Induplati. Jaz sem še vedno tu, menjala se pa je cela vrsta obratovodij in to dipl. ing. Janko Smodiš, Franjo Majnik, dipl. ing. Sergej Sazonov, dipl. ing. Nino Matičič, sedaj vodi oplemenitilnico tovarišica Katja Kham. Temu primerno so se selili kemični laboratoriji, skladišča za barvila in kemikalije, barvne kuhinje, garderobe in še drugi spremeni prostori oplemenitilnice. Izločali smo stare stroje in se opremljali z novimi. Dobilim smo barvalni aparat za barvnje preje na x cevkah, barvalni foulard za barvanje zahtevnejših športnih platen, vodni kalendar ter seveda nove jiggre.

Za večjo proizvodnjo so bili potrebni novi prostori. Pridobili smo celotno skladišče pomožnega materiala (rekli smo mu »žargijevo skladišče«, ker je vodil to skladišče tovariš Žargi) ter z ukinitvijo predelave trdih vlaken ukinitelj tudi belilnico, ki je postala zato odvečna.

Kljub vsem tem rešitvam nam ni preostalo drugega kot misliti na novogradnjo. To, kar je danes oplemenitilnica, sploh ni mogoče primerjati z nekdanjo.

V novih prostorih stojijo sodobni stroji, le premalo jih je. Razumljivo je, da je šel v tem času tudi razvoj svojo pot in nam prinesel vrsto

tehničnih novosti med katerimi bi omenil, da smo opustili SMB barvo, dobljeno z žvepljenimi barvili in se oprijeli mnogih drugih barvil, ki dajo barve, do potankosti takšne, kot jih zahteva naročnik.

Pri tem bi še dodal, da so bile nekdanje barvne kuhinje ločene od barvarne in je barvar dobil že pripravljene razstopine barvil. Receptov za priprave teh ni videl in ne poznal.

V današnjih prostorih oplemenitilnice — pare — kot nadloge, sploh ne poznamo, včasih pa so se z njeno odpravo belili glave celo strokovnjaki za takšna vprašanja. Ko so nekaj »pogruntali« so bili drugi proti, ker so prišli z novotarijo do druge naloge — prepriha.

Ponavljam, za oplemenitilce se je začela zlata doba pred desetimi leti. Mladi zato udobnosti dela in številnih pomožnih naprav in strojev sploh ne ceni, kot bi to morali. Ne vedo za bremena, ki smo jih pred desetletji dvigali in prenašali, ne vedo za temperaturne razlike, ko si stopil iz enega prostora v drugega.

Pri vprašanju na prijetne spomine je tov. Lužar nostalgčno pomislil na mladost in na vzpon na Triglav, katerega so takrat organizirali. Osemindvajset nas je vzelo pot pod noge, pravi, in petindvajset nas je stalo na očaku Triglavu. Doživetja in radosti takratnega uspeha so ostale v spominu...

NA DOMAČEM TRGU SO VSI NAŠI IZDELKI DEFICITARNI

Dve stvari želim poudariti, je začela razgovor šefinja tozd maloprodaja tovarišica Anica LAJEVEC. Najprej, da sem delala 12 let v komercialni skupnih službah, kot vodja prodaje na domačem trgu in drugič, da se pogovarjava v času zelo resne gospodarske situacije, ko blaga za prodajo enostavno pri-manjkujeta.

Vseh težav še ne poznam, je nadaljevala in ne vseh načrtov. Kljub temu zagovarjam širitev maloprodajne mreže, ker nam to omogoča neposredne stike s kupci. Tako spoznavamo njihove želje, pripombe, predloge ipd. To je nenačrtna anketa, za katero bi sicer potrošili veliko denarja in še več časa. Tisti kupci, ki pridejo in kupujejo v naših trgovinah, kupujejo z gotovino. Ta pa ni zanemarljiva. Le posamezniki pridejo z virmanskimi nakazili, več od teh je takšnih, ki bi plačali tudi vnaprej, samo da si zagotovijo prejem blaga v določenem času.

Načrti predvidevajo, da bi odprli še četrto trgovino. Za kraj smo izbrali Banja Luko, zaradi nesprejemljivo visoke cene pa iz tega ni bilo nič. Kot drugi kraj smo kontaktirali s predstavnikoma Skopja. Tam nam je najprej vse ustrezalo, ko pa smo si ogledali predlagani kraj smo ugotovili, da sploh ni tam, kjer so nam ga obljubljali. Sprejemljiv je bil tudi drugi kraj, kjer pa je manjkalo še veliko dela in še več denarja. Zaradi denarja je odpadla varianta Skopje. Potem smo se odločili, da dogradimo trgovino v Jaršah, tako da bo dobila potrebne skladiščne prostore, garderobe in podobno.

Kotlarna, o tej je govora drugod, pa ima prednost, ker brez nje ne moremo.

Odgovorna sem za našo maloprodajno mrežo, za lep izgled in za vtis sploh, ki ga dobijo kupci, ko pridejo k nam. Vse naše trgovine so enako opremljene in angažirane. V vseh je veliko zelenja in

svetlobe. Za čistočo in za lep izgled skrbijo naši prodajalci sami.

Stike z »velikimi« kupci pa še naprej vzdržuje naša osrednja komerciala, preko trgovskih zastopnikov in direktnih pismenih naročil. Čeprav želimo še bolj povečati maloprodajno mrežo to ne pomeni, da bomo zanemarili naše velike odjemalce. Pohvaliti pa je treba, da prevzemajo trgovci iz naših trgovin vse zahtevnejše posle, pri katerih gre že za inženiring v omejenem pomenu.

Vsako napovedovanje je tvegano, toda kaže, da bo naše blago na domačem trgu v prihodnje še bolj deficitarno. Velike izvozne obveznosti bodo morale biti realizirane. Tega se zavedamo in se bomo morali še bolj zavedati. Čisto pa le ne bomo smeli pozabiti na domačega kupca, ker smo tovarna z zelo široko paleto izdelkov. Naše artikole rabi predelovalna industrija, potrebni so za notranjo opremo stanovanj. Pozna-ne so naše zavese in druga dekorativna platna in potem je tu še širok krog kupcev naših izdelkov za šport in razvedrilo.

Vročje je že bilo in telefon je nenehno zvonil, ko sem zaključeval ta zapis. Tovarišici Lajevčevi sem zaželel prijeten dopust, kate-rega bo tudi letos preživela na majhnem otočku v Kvarnerskem zalivu.

LETOS BOMO V NAŠI PRODAJALNI V JARŠAH PRODALI ZA 120 MILIJONOV DINARJEV BLAGA IN IZDELKOV

Tovarišica Minka MALEŽ vodi že 14 let našo prodajalno v Jaršah. Ta je v zgradbi poleg glavnega vhoda v tovarno. Zato, ker dajemo vedno več poudarka individualnemu kupcu, smo odprli še podobno prodajalno v BEOGRADU in pred poldrugim letom v Sarajevu.

S prodajo smo začeli že pred

mnogimi leti. Najprej smo prodajali samo članom kolektiva kg ostanke manjvrednega blaga. Na bone, da ne bo pomote. Vsak zaposleni je dobil enkrat na leto en bon; zavoljo opoteče sreče je bil nakup včasih boljši, drugič slabši.

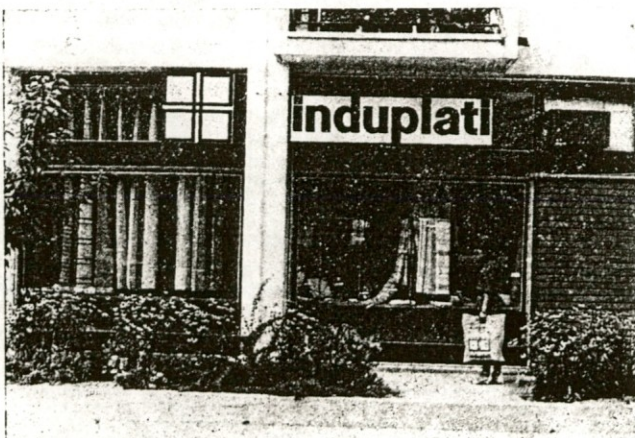
S preselitvijo v nove prostore smo našo dejavnost registrirali, dali v prodajo pretežno samo najboljše blago v veliki izbiri in vrata prodajalne na široko odprli vsem, ki so želeli kupiti naše izdelke. V začetku smo imeli v prodaji veliko izbiro lanenih in pollanenih izdelkov, zavoljo preusmeritve proizvodnje pa imamo danes tkanine iz bombaža in sintetike. Vmes je bila tudi doba rustikalnih zaves, ki so šle »za med« v promet.

Govoriti o prodaji danes je treba začeti z delitvijo na jesensko-zimsko sezono in na pomladansko-poletno. V prvi prodamo veliko prtov za gostišča in za dom, zavese — teh je okrog 30 vrst v večih sodobnih barvah, nekatere ponudimo lahko kar v petih — in še več izdelkov konfekcije ali meterskega blaga. Spomladi pa je veliko povpraševanja po markiznih platnih, po prevlekah za stole, po šotorih in predprostorih. Tudi metersko šotorsko platno gre dobro v prodajo.

Čeprav dela naša konfekcija kar na štirih krajih, je njenih izdelkov, predvsem zaradi izvoznih obveznosti, premalo. Z »nimamo«, odgovorjamo, ko gre za platnene garaže, za prevleke za ležalne stole ter seveda za šotore in za predprostore.

Pri delu smo uspešni — promet to potrjuje. Bolj kot personal nas tare vprašanje s prostori. Garderob nimamo in ne pomožnega skladišča. Premalo je prodajalnih pultov in premalo prostora za vizuelno razstavo naših izdelkov.

Že v naslovu piše, da smo planirali prodajo za 120 milijonov dinarjev, v starih dinarjih je to 12 milijard din. Tudi veliko »mlajša« imata velike obveznosti, Beograd n. pr. 35 milijonov din in Sarajevo 16 milijonov. Sloves Induplati je že tradicionalen, opažamo pa, da je ravno zadnja leta v porastu. Naši izdelki so iskani in čislani. To pa velja izkoristiti.

Trgovina Induplati v Sarajevu

V naši maloprodajni enoti v Beogradu

Nada Kodele:

SREČNA SEM, ČE SO GOSTJE ZADOVOLJNI

Nada Kodele, najstarejša delavka v TOZD Restavracija Induplati, se je z novim delovnim okoljem prvič seznanila pred 29 leti. V spodnji tkalnici se je tkalskih veščin učila najprej pri mojstru Česniku in potem še pri Jeranu. Kot tkalka je delala 7 let.

Nada Kodele

Že v tem času je občasno pomagala v kuhinji naše menze in si tako prislužila kosila. V sezoni 1962 pa so jo prvič zasnubili za sezonsko delo v kuhinji počitniškega doma Induplati v Umagu. Šla je s pridržkom, da se v tkalnico vrne, ko pride iz Umaga. Mojster Franjo Rihtar ji je hranil delovno mesto tja do novega leta 1962/63.

Pa ni bilo nič. Ostala je v kuhinji. Posadko, med katero se je tako nepričakovano znašla, so sestavljali: Nedo Perić kot šef kuhinje, Ana Testenova kot skladiščnica, Ančka Ocepkova kot kuharica ter Ročnikova in še nekatere. Menzo je vodil takrat tovariš Ernest Cvetko. Sledil mu je Maks Kramberger. Osem sezon je Nada delala v Umagu in kar šest na Mali planini. Le pomladanski in jesenski čas je preživljala v Jaršah.

Takrat, tako se spominja tovarišica Nada, so pripravljali po 1200 toplih malic in do 300 kosil vsak dan. Ne samo za sodelavce v Induplati, ampak še za naročnike v Elmi, v LEK, Tosami na Viru, Svit v Kamniku in za sosede v LIP v Preserjeh. Veliko dela smo morali opraviti, da je bilo vse pravočasno skuhan, kajti veliko je bilo v tistih časih postorjenega še ročno.

Potem so najprej v eni, pa v drugi delovni organizaciji uredili kuhinje za malice v »domači hiši«. Tako smo ostali sami z našimi tozdi.

Povprašal sem, kaj je to vroče popoldne (toplomer je kazal še ob 18. uri 33°C) pripravila za malico. Solato, je rekla v odgovor in nekaj testenin sem skuhal. Če pa bi

naročil jed »a la carte«, bi lahko izbirali: zrezke, pripravljene na tak ali drugačen način, ocvrte ali sparnirane možgane, pommes frites, razne solate, pripravljamo pa tudi pohorske omelete.

Najbolj sem srečna, če vidim, da je gost zadovoljen s postrže-

nim in dá tako priznanje za trud, ki sem ga vložila v pripravo jedi.

Velika družina smo, je poudarila, in tega ne smemo pozabiti. Včasih, je rekla veselo, smo bili »luštni« polni dobre volje. Bili smo mladi. Pomagali smo si med seboj, danes pa tega mladi ne delajo več. Škoda.

RENTABILNOST LE PRI VEČ ZUNANJIH GOSTIH

Že pri ustanovitvi TOZD RESTAVRACIJA IN POČITNIŠKA DOMOVA leta 1975 smo vspostavili načelo navezave stikov z zunanjimi gosti, je pričel razgovor vodja tega tozđ tovariš Maks KRAMBERGER. Kot uvod v to smo uredili sanitarno tehnične prostore in naprave ter menzo preuredili v restavracijo. Te ureditve so posredno vplivale na rast prometa, ki je dosegel v letošnjem I. polletju razmerje 55:45, v korist zunanjih gostov. Dohodek, ki ga ustvarimo od teh gostov, omogoča izravnavo pri cenah, ki veljajo za malice in penzijske storitve za člane kolektiva in njihove svojce.

Od komercialnih cen, ki veljajo za zunanje goste, je odvisno koliko in kaj bomo v dogledni prihodnosti še izboljšali in koliko še investirali.

V načrtu imamo ureditev sob za tuje goste v zgradbi restavracije v Zgornjih Jaršah. Realizacija načrta pa je povsem odvisna od raspoložljivih finančnih sredstev in od ureditve vprašanja, kako priti do prostorov, ki jih sedaj zasedajo stanovalci v zgradbi restavracije.

Bolj trden je načrt glede ureditve restavracijskega vrta. Računamo, da bo vrt urejen prihodnje leto.

V restavraciji, ki je docela ločena od ostalih prostorov, lahko danes sprejmemo večje gostije — po prednaročilu — tisti mlajši, ki se želijo tudi zabavati in športno izživljati, pa imajo možnost zahtevati gostinske usluge v ločenem prostoru, katerega pa ne bomo preuredili v disco klub in podobno.

Posebno vprašanje pri nas so malice. V vse obrate in oddelke jih dnevno vozimo iz osrednje kuhinje, ki je v naši restavraciji v Jaršah. Samostojno imajo to urejeno v Mokronogu, kjer jim malice skuhamo v soseščini (oddelek ISKRE v Mokronogu). Naše malice niso drage, ne bomo pa mogli vzdržati pri sedanjih cenah pri dostavi malic v oddelek konfekcije v Pečah in za maloštevilne delavce v nočnih izmenah. Bonov za bencin za Peče imamo le še zadva meseca, kako naprej je še docela nejasno. V težnji, da bi vsak dobil le toпло malico, bomo imeli dnevno na voljo dve različni malici. Po prednaročilu (ustrezni kartončki) bo vsak dobil to, kar bo bolj po njegovem okusu.

V našo organizacijo sodita tudi počitniški dom v Umagu (zgrajen 1959) in počitniški dom na Mali planini (zgrajen 1953).

Sredi sezone letuje v njih le 55% članov kolektiva in njihovih svojcev. Ostalo so tuji letoviščarji, ki plačajo komercialno ceno. Vse to pa še ne omogoča rentabilno delo, je naglasil tovariš Kramberger, ampak si pomagamo s tem, da v predsezoni gostimo »šolo v naravi«, po sezoni pa so v domu invalidni otroci. Pripombe, ki jih ni malo, so povsem neumestne ker je treba vedeti, da je poslovanje najdražje, če je v letoviških objektih le osebje. Tudi to je pomembno, da je cena za tujega gosta za 30% višja od cene za člana kolektiva in njegovega svojca.

Našteto nam omogoča, da krijemo veliko nižje cene za domače letoviščarje. Članom kolektiva dajemo tako še dodaten regres, ki pa bremeni seveda samo našo organizacijo združenega dela.

Lansko leto smo nabavili nekaj prikolic in jih postavili v bližino doma v Umagu. In kaj smo ugotovili: dohodek smo si še bolj zmanjšali saj krijemo s ceno za prikolico komaj stroške kampiranja in le manjši del amortizacije za prikolice. Kljub naštetim ugodnostim sodijo naši sodelavci, da so cene za najem prikolice previsoke!

Tov. Maks Kramberger je naglasil še potrebo po temeljiti obnovi doma v Umagu, kajti od tistega 1. avgusta 1959 je minilo že 24 let, kar kaže, da je bila objektu doslej namenjena vsa skrb, sicer ne bi veljal v okolici še vedno za enega najlepših. Toda, v nedogled to ne gre. Mislim, je nadaljeval Kramberger, da sta oba domova, tisti v Umagu ter oni na Mali planini objekta skupnega pomena, zato bi morali za njuno obnovo tudi nameniti skupna sredstva. Delavski svet DO, ki je za to edini pristojen, bo moral kmalu rešiti to vprašanje!

Želim, da bi dom posloval tudi v prihodnje kot dom. V tem primeru bo moral biti regres za člane kolektiva znatno večji, je nadaljeval tovariš Kramberger. Če pa bi se želeli temu načelu odreči, potem moramo urediti s preregistracijo poslovanja, ki bi omogočila celodnevno poslovanje. Toda, tudi v tem primeru bi bila potrebna znatna finančna sredstva, brez katerih ne gre nikjer.

Na koncu je bolj kot prošnjia iztekel pogovor s stavkom: v vsakem primeru si vsi v našem tozđ želimo boljše sodelovanje, boljše od sedanjega.«

V konfekciji izdelujejo najcenejši in najdražji izdelek

Veliko vprašanj in še več zanimivih odgovorov sem slišal pri razgovoru z vodjem tozdr konfekcija Induplati, tovarišem ing. Janezom Rainerjem. O tem sva se pogovarjala:

Naša povezava v proizvodnji teče od vseh k vsem, običajno se začne ali konča v Jaršah. Predvsem proizvodni tozdr dobimo v Jaršah polproizvode, ki so element skupnega proizvoda, če prej ne takrat, ko imamo pred seboj komercialni izdelek.

Razvoj konfekcije je narekovala tržna potreba. Prvi izdelki so nastali v »baraki«, od tam se je obrat preselil v drugo nadstropje predilnice. Razen še kar uporabnega prostora ni bilo ničesar, kar bi govorilo v prid namestitve konfekcije v predilnici. Sredi šestdesetih let je nastajala tudi konfekcija šotorov. Ta je kasneje zasedla izpraznjene prostore v »baraki«, ogrodja in pribor pa so izdelovali v pritličju predilnice, ki so jo za silo opremili.

Potem, pisali smo leto 1977, smo vodstvo TOZD Konfekcija Induplati preselili v Mengeš. Štiri leta pred tem pa smo že imeli prvi zunanji oddelek naše konfekcije v Pečah pri Moravčah. Leta 1975 pa smo se nastanili tudi v Mokronogu. Adaptacija opekarne v Radomljah je trajala dalj, kot smo pričakovali, zato smo vse, kar je od konfekcije še ostalo v Jaršah, preselili v Radomlje šele leta 1978.

Danes je to organizacijsko urejeno. Povsod imamo prave proletere in povsod so tudi takšni, katerim je delo v industriji le stranski vir rednega zaslužka in zagotovilo, da bo enkrat dobil za to pokojnino. **Moram pa prav pri tem poudariti, da je sleherni član našega tozda prispeval vedno vse, kar je bilo od njega zahtevano in v njegovi moči, da bi bile načrtovane naloge pravočasno izvršene.** Ravno letos se je to posebej izkazalo, saj so ljudje delali tudi daleč v noč, samo da bi dosegli izvozne obveznosti.

Pri vsakem delu se učimo in eden od uspehov učenja je smotrna delitev dela in časa, zato sem prepričan, je naglasil ing. Rainer, da delo v podaljšanem času ne bo več potrebno, ampak bomo zmogli postoriti vse v običajnem delovnem času.

Ta običajni delovni čas se začne v Mokronogu, v Pečah in v Mengešu ob 6. uri in traja kot drugod 8 ur. Predvsem šoloobvezni otroci so tisti, ki morajo »po starem« času od doma. Mamicam pa pomeni eno uro več (manj) spanja, hitrejšo utrujenost in s tem zmanjšano storilnost! V Mokronogu nas je silila v takšno odločitev povezanost s prevozi. Naši sodelavci se vozijo na delo in domov z avtobusi v organizaciji delovne organizacije ISKRA. V Iskri pa delajo od 6.—14. ure.

V Mokronogu so pri reševanju nekaterih vprašanj samostojni, povsod drugod pa je to povezano z deli naših skupnih služb. Takšna organiziranost nam ustreza, zato jo ne bomo rušili, je rekel vodja tozda.

Pri izdelavi šotorov — turističnih in onih drugih — močno sodeluje naš oddelek za ponjave, kjer nam varijo plastificirane ponjave z VF 3 strojem tudi v triizmenskem delu.

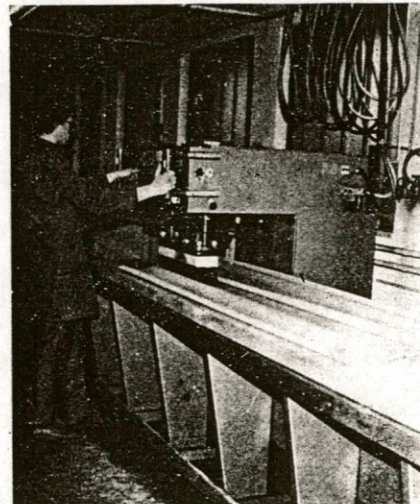
Naročila za izvoz so nas nekoliko zadržala pri izdelavi koridorjev, kar pa ne velja za delo v obratu kovinskih konstrukcij. To pomeni, delo je sinhronizirano. Za tujega kupca, s katerim imamo sklenjeno pogodbo, ne izdelamo aluminijevih ogrodij, ker so predraga. V izvoz gre torej le tekstilni del šotorja in pribor. Le pri najmanjših šotorih dodajamo tudi ogrodja, ker aluminij, zavoljo teže, ustreza namenu.

O repromaterialu je tekla nazadnje beseda. Do sedaj večjih težav

z njim nismo imeli, je navedel ing. Rainer. Kako pa bo s tem v prihodnje, tega ne vem.

Oscilacij pri našem delu ni. V to nas je prisilila stabilizacija. Domača naročila in izvoz so usklajena, izvoz na konvertibilno področje raste. To je dobro.

Mnogi se še ubadajo z iskanjem kupcev v tujni, mi je veselo rekel moj sogovornik, sami izvažamo na tri kontinente.

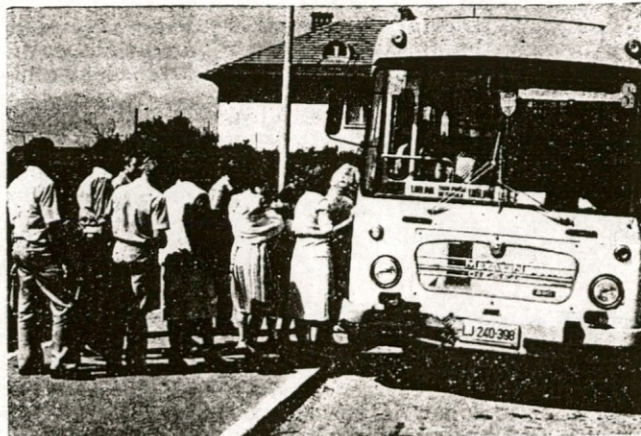

Plastificirane ponjave varimo z VF 3 varilnim strojem — 1983

Pravijo, da sedaj v tozdu konfekcija malo lažje dihajo, ker so zapolnili izvozne obveznosti in glavna naročila za kupce doma. Toda, tega občutka sam nisem imel. Mnogi obiski in vrsta telefonskih klicev terjajo rešitve in odgovore. Dajejo jih ljudje, ki pravijo, da je letos najhujše za njimi. Lep vtis za konec.

Prihod na delo z vlakom

Odhod po delu domov z avtobusom

Tako so nastajali šotori

STANE PISLAK je kreator vseh naših šotorov. Včasih je pri delu umetnik, drugič izumitelj. Prvi šotor je izdelal v baraki, v kateri ni bilo »žive duše« in ne mize ali stolov. Zaprta šivalni stroj so izvlekli iz gasilske orodjarne, tovariš Pislak ga je očistil in uporabil za ponovno rabo. Za njegovo delo sta se navduševala le dva, takratni direktor tovariš Marinc in takratni šef komerciale tovariš Mavko. Glavno pomoč pa je našel v svoji trdni odločitvi, da mora uspeti.

Prvemu šotoru je dal ime študent. Ogrodje zanj (šlo je le za 3 palice) so mu izdelali v domači ključavničarski delavnici iz varilnih palic. Seveda s takšnim ogrodjem šotor ni mogel postaviti, zato je prosil mizarje, da so mu naredili ustrezne palice iz lesa.

Težave z ogrodji so trajale kar precej časa. Šele, ko sta našla z mojstrom Mirkom Kašnikom skupni jezik, se je stvar premaknila.

Operaterja pri delu na računalniku — 1972

Iz aluminijevih palic, ki so jih še eloksirali ter s plastičnimi zglobi so prišli do tistega, kar so rabili. Podobna pot je bila potrebna za kline.

Že po enem letu dela so imeli kolekcijo šotorov, od katerih sta po kvaliteti in lepoti izstopala Weekend in Opatija. Takšnih šotorov potem ni bilo več in tudi danes bi bili predragi za veliko večino kupcev, izdelava majhne serije pa zavira proizvodnjo in jo dodatno podraži. Torej, to je bilo takrat.

Ponosno mi je Stane Pislak povedal tudi, da je ravnokar popravil enega prvih šotorov, ki je že 20 let v rabi in še vedno zelo kvaliteten. Obnoviti je moral dno, ki se je, tudi zaradi nepazljivosti, strgalo.

Seveda je takšnih izdelkov še več, nekaj jih je ostalo na najvišjih gorah naše zemlje. Himalajci so našli v njih zavetje in jih potem, takšna je navada, pustili tam, kamor so jih postavili. Pravijo, da so transportni stroški večji od nabave novega šotora.

Proti koncu razgovora je Stane rekel: »Če bi kdo vedel, s kako pič-

lim znanjem sem se lotil izdelave prvega šotora, bi se zgrozil, toda sčasoma sem bogatil svoje znanje in izkušnje. Z leti sem postal mojster v svoji neštevilčni stroki.«

Rad se spominja prve razstave naših šotorov na sejmu v Kölnu, kjer so se dičili poleg konkurence iz vseh krajev sveta. Danes smo veliki, in tujina nas cení. To je priznanje, ki godí; tega se veselím. Naši izdelki so bili izdelani na zahteve kupcev.

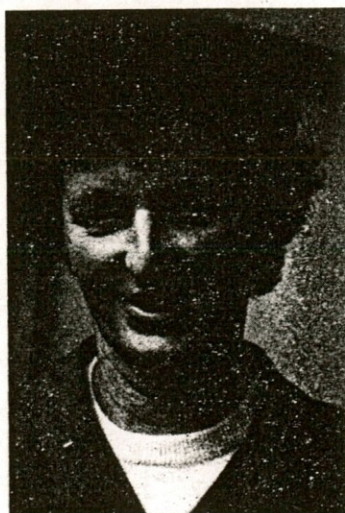
Nikoli ni nihče reklamiral izdelka kot tak. Če pa so se zvile v viharjih palice in če se je pri tem strgalo platno, so to izjemni primeri, za katere ne moremo jamčiti niti danes niti jutri, da do podobnih nevednosti ne more več priti.

Prav zanimiva je njegova želja, po kateri sem ga pobaral. Rekel je: Šlo bi nam lahko še boljše, če bi vsak posamezni delavec v delovni organizaciji Induplati delal bolj s srcem in z večjo mero odgovornosti do svojega dela.

Mnogo spominov Pavle Veselove

Krepko sva si stisnila roki ob pozdravu, potem pa je dodala, da dela v obratu kovinskih konstrukcij še dalj od nje — Mišo. Že res, toda po stažu v delovni organizaciji je Pavla najstarejša.

Kot vsak pogovor se je tudi najin pričel s pripovedjo, kateri spomini so ji ostali v tem dolgem času. Spomnila se je prvih del v predilnici, kjer je delo vodil tovariš Pogučar. Takrat so krivili kline za šotore, rezali aluminijeve cevi na zahtevane dolžine ter nanje montirali plastične zglobe, ki so bili potrebni za sestavljanje ogrodja za šotor. K priboru so sodile tudi vrvice z napenjalci in to vse je bilo treba dati v ustrezno vrečko. Pionirsko delo je bilo to, dokler niso postale zahteve večje in delo težje. V prostoru, kjer je danes delilnica toplih obrokov, smo večja ogrodja še vedno sestavljali na prostem. Jeseni in pozimi je bilo to neprijetno delo.

Ko se je vedno bolj prijemljivo kazala rešitev z opekarno v Radomljah, smo se tja kot prvi preselili mi. Bilo je to leta 1976. Kljub pre-

cej daljši poti na delo in po delu domov, sem rada v Radomljah. Primerni prostori, mir in vse drugo govori »za« Radomlje. Že veliko let vodi naš obrat tovariš Miha Požar, ki nas je znal povezati v monolitno enoto, v kateri starejši ostanejo, mladi pa kot povsod; pridejo, malo delajo in gredo. Od starejših so odšli le trije v pokoj, letos jim bom sledila, mi je nasmejano rekla Pavla.

Potem sva obujala spomine na to in ono, omenila zraven kakšno ime in si zaželela predvsem zdravja. Pavla Vesel je zdrava in bi ji komaj prisodil zrelost za penzion. Dolga leta je krivila kline in privijala vijake na velika ogrodja za koridorje in dolgo opravljanje takšnega dela te utruja tako, da rad prepuštiš mesto mlajšemu.

Tudi pri slovesu sva si podala roki. Pota so se razšla. Pavla nazaj v obrat kovinskih konstrukcij, sam sem se odpeljal domov.

Konfekcija Radomlje je ostajala vedno dalj za menoj, v zelenju in soncu, z načrti in z zdravim kolektivom, pripravljenim za delo tudi najbolj zahtevnih nalog, kakršne si je zamislil kupec v tujini ali tovariš Pislak, kateremu ne zmanjka idej za še lepše, še mikavnejše izdelke Induplati.

Bolezni sto imamo, a zdravje eno samo

.....

Ta zapis pripoveduje o delu naše zdravnice in njeni aktivnosti tekom 30 let. Nekaj datumov in številke je šlo v pozabo, kar pa ne zmanjšuje vrednosti tega razgovora, katerega sem imel z doktorico medicine, Marijo Šiška, na začetku julija letos.

.....

V spominu nam je ostal dr. Maks KREMŽAR iz Domžal, ki je prva poveljna leta prihajal dvakrat na teden za nekaj ur ordinirat v ambulanto Induplati. Z iskro kobilo, ki je bila vprežena v zapravljenček, smo ga vsakič pripeljali v Jarše in po ordinaciji zopet nazaj. Te vožnje so bile nemalokrat precej vratolomne, toda končalo se je vedno vse srečno.

Potem, bilo je leta 1955, je prišla med nas mlada zdravnica, dr. Marija ŠIŠKA. Svoje delo je začela v prostorih nekdanjega rastlinjaka, katerega so že prej preuredili za namestitev obratne ambulante. Šlo je pravzaprav za en prostor, ki je služil bolnikom za čakalnico in za drugega, v katerem je ordinirala zdravnica. Opremljenost »ordinacije« je bila temu primerna. Tekoče vode ni bilo in v umivalnik so jo točili iz posode, ki so jo v ta namen izdelali v delavnicah Induplati.

Medicinsko sem v ambulanti lahko opravljala le enostavnejše klinične preglede, je nadaljevala dr. Šiška, laboratorijsko pa smo delali analize beljakovin v urinu. »Sumljive« primere sem pošiljala na preglede k specialistom v Ljubljani. Za prevoz je tudi v hudih primerih služil le vlak. Izjemoma je bolnike vozil v Ljubljano gasilski avto iz LIP (danes Slovenijales).

Zakaj kar takoj v Ljubljano, me je zanimalo. Enostavno zato, je rekla moja sogovornica, ker sta takrat ordinirala v Domžalah, pod enako omejenimi pogoji le doktorja medicine Kremžar in Janežič. V Mengšu je bil že takrat aktiven dr. Celestina in v Lukovici dr. Komatar. V prvo imenovanem kraju in v drugem sta bili ambulanti v prostorih, kjer sta še danes.

V Obratni ambulanti Induplati, kot se je vseskozi imenovala naša zdravstvena ustanova, je bila zdravnici v pomoč najprej ena in pozneje dve medicinski sestri. Na začetku sta dr. Kremžar in dr. Šiška izmenoma dežurala kar na svojih domovih. K pacientom pa sta se vozila na obiske s kolesom.

Boljši časi so se za našo ambulanto začeli z letom 1955. Takrat so na severni strani ambulante dogradili prostore za sanitarije in za rentgenski aparat. Seveda se je za to izselila v primernejše prostore tudi stranka — Peter in Lenčka Gerbec. Pri preseljevanju je dobila splošna ambulanta en prostor več. V njem je delala zdravnica v neposrednem stiku z bolnikom in izolirana od drugih ljudi. V prejšnje prostore pa se je naselila »začasno« zobna ambulanta, v kateri je najprej ordiniral dr. Styasni. Vse te spremembe so povečale število zaposlenih v ambulanti. Dobili smo svojega računovodjo in postali — samostojni. Ta zlata doba je trajala do leta 1968, ko smo se morali po sili zakona združiti z Zdravstvenim domom Domžale.

Združitev ni vplivala na kvaliteto našega dela, nasprotno, leta 1962 smo v domačem laboratoriju lahko opravljali tudi preglede krvi (DKS in KKS) in večino urinskih pregledov. V naslednji fazi pa smo se lotili tudi preiskav oz. določevanja sladkorja v krvi ter analiz želodčne kisline.

Z uporabo rentgena pa smo uvedli sistematske preglede za vse naše delavce in se lotili pri ženah ginekoloških pregledov z namenom zgodnjega odkrivanja raka na rodilih.

V tistih, najbolj aktivnih letih od 1955 do 1973 smo delali v zasedbi en zdravnik, dve medicinski sestri in ena laborantka ter vse delo opravljali za tri delovne organizacije: INDUPLATI Jarše, PAPIRNICA Količevo in SLOVENIJALES — enota v Preserjah.

Maja 1981 smo prenehali z delom v starih prostorih, ker niso ustrezali higienskim predpisom.

Že prej se je isto zgodilo z zobno ambulanto, ki se je preselila v Domžale, kar pa je bilo v nasprotju z namenom, zavoljo katerega smo jo ustanovili. Takrat smo imeli za cilj, zdravstvene storitve čim bolj približati pomoči potrebnemu delavcu. Potem smo na to načelo pozabili. Za splošno ambulanto smo bili že nekaj let pred ukinitvijo v skrbeh in smo iskali ustrezno rešitev. Vendar dalj od lokacijskega dovoljenja nismo prišli.

Rentgenski aparat, ki je postal z leti zastarel, smo zložili v zaboje in bi ga kazalo prodati najboljšemu ponudniku v kakšni manjši ambulanti. Tam bi še lahko služil svojemu namenu. Mi, in v sosednjih ambulantah, pošiljamo bolnike dandanes na slikanje v Ljubljano. Življenje se je spremenilo — in mi z njim.

Ker cesta ni kraj za opravljanje našega dela, smo dobili dovoljenje, da trikrat na teden opravljamo ambulantno dejavnost v prostorih ambulante Slovenijales v Preserjih. Ta velikodušnost pa nas velja vsak mesec 15.000 din čeprav prej 18 let nismo za enako uslugo računali delavcem iz Slovenijalesa niti dinarja. Sodim, da to ni moralno-politično upravičeno, je naglasila doktor Šiška.

Medtem, ko skušaš s svojimi mislimi slediti kronološkemu dogajanju, vedno znova ugotavljaš, da si to ali ono preskočil. Tudi v najinem pogovoru je bilo tako. Na opremo sva čisto pozabila in zdravnica je zato vrinila misel tudi o njej. Oprema, instrumentarij in prostori so postali vedno popolnejši in so, to lahko trdim, je rekla doktor Šiška, na ravni podobnih ambulant v Srednji Evropi.

Glede oscilacij obolevnosti pa to: pri epidemijah število bolnikov močno narašča. Porast bolniškega staleža pa je tudi v porastu in to od 3,4% na 6,92% v desetih letih. Drugače povedano, število izostankov zaradi bolezni se je podvojilo. To zaskrbljuje.

Najbolj pogosto so vzrok izostankov nega bolnika v družini ali spremstvo bolnika k specialistu. Na drugem mestu so bolezni dihal, tem sledijo revmatiki (laično) in šele za temi boleznimi pridejo bolezni srca in ožilja.

Na domu opravim 40 do 50 obiskov bolnikov. Kar zadeva poškodbe, gre pretežno za lažje, teh je okrog 45 na leto, toda od teh komaj polovica, ki se zgodijo pri delu v tovarni. Prišteti je treba še, da se v letu dni poškoduje od 15 do 20 naših delavcev na poti na delo ali na poti domov.

Različno veliko ljudi smo pošiljali vsako leto na preventivno okrevanje v enega naših počitniških domov, v Umag ali na Malo planino. Od 25 pa do 80 takšnih primerov smo imeli na leto.

Povprašal sem še, pri čem lahko doktor Šiška najlažje pozabi na bolezni, pa mi je kratko rekla: Navdušujem se za šport.

Da bi se še dolgo, pa hvala za razgovor!

O politiki sta govorili Mirjana Kavčič in Marica Jerman

Pred šestindvajsetimi leti sem se aktivno vključila v delo ZMS v Induplati, je začela svojo pri-poved Marica Jerman. Dve leti kasneje sem postala članica ZKS. Takrat nas je bilo v ZK v naši DO okrog 90 in kar je bilo naj-bolj razveseljivo — veliko jih je bilo iz neposredne proizvodnje. Že takrat pa smo pogrešali tisti srednji kader — mojstre in obra-tovodje. Največ nas je bilo na začetku šestdesetih let, ko je bilo članov ZK v Induplati 112. Vem, da so mladi zavestno vstopali v našo politično organizacijo, krha-lo pa se je potem, ko je sklepali zakonske zveze, ko so družine do-bile nove člane, ko je zmanjkalo časa za udeležbo na sestankih. Ker je delo potekalo v dveh ali treh izmenah, smo se kasneje od-ločili za delo OOKZ v dveh akti-vih. Razdelili smo se na dopol-dansko in popoldansko izmeno.

Predhodnik današnje mladinske organizacije je bil SKOJ. Ta je nastal v času, ko je bila par-tija v ilegali in v vojni z zuna-njim in domačim sovražnikom. Od tu so se črpali najboljši ka-dri članstva ZK. Po osvoboditvi se je mladinska organizacija imenovala najprej Ljudska mla-dina Jugoslavije in šele po sed-mem kongresu leta 1963 Zveza mladine Jugoslavije. Tudi danes je eden izmed kriterijev za spre-jem mladih v ZK aktivno delo-vanje v svoji delovni organizaciji in prizadevanje v svojem delov-nem okolju.

V današnjih izjemno težkih go-spodarskih časih delo ni lahko, vendar smo se tudi pred dvema desetletjema srečevali s težava-mi, s tem, da smo le te lažje premagovali, z večjo mero tova-rištva, boljšimi medsebojnimi odnosi in večjo delovno vnemo. Potem nas je standard, za kate-rim smo hlatali, pokvaril. Na tako hiter razvoj Jugoslavije nismo bili pripravljeni in ukrepi, s katerimi smo budili zavest na-ših članov, so bili le deloma uspešni.

Kot enovita delovna organiza-cija smo se razdelili v tri osnov-ne organizacije in to za člane v TOZD Proizvodnja, Konfekcija in v skupnih službah. V slednji nas je bilo največ. Zato smo se odlo-čili, da tiste člane iz skupnih služb, ki imajo stike s proizvod-njo, usmerimo v OO ZK Proiz-vodnja.

Statistično podkovaná tovari-ša Mirjam Kavčič je podala k današnjemu stanju naslednji po-datek: v naši DO je povprečna starost članov ZK 40 let, po sta-žu pa so med nami povprečno 15 let. Zanimivo, več je moških, kar 3/5 jih je. Vsaka osnovna or-ganizacija ima svoj sekretariat, tega vodi sekretar osnovne orga-nizacije, pomaga pa mu namest-nik. Na ravni DO pa smo zadr-žali centralizirano delo blagajni-ka, evidentičarja in referenta za idejno-politično usposabljanje komunistov. Za vse funkcije v zvezi komunistov je odločilno, da so izbrani, delavni in predani člani ideji komunizma in, da se nenehno izobražujejo ter tako sledijo odločitvam, ki so prav v teh časih nemalokrat zahtevne, toda potrebne.

Kritično sta Kavčičeva in Jer-manova ocenili vprašanje sklep-čnosti na sejah organov samou-pravljanja in na nekaterih drugih sestankih. Gre za kom-pleksno vprašanje, ki terja v teh časih delavnost ne pa abstinenco. Ne gre le za prepričevanje, ki ga prenašamo na člane, ki v zad-njem času pogosto izostajajo na sejah, ampak tudi za iskanje vzrokov, ki naj to rešijo. Vemo, da je v tem času delokrog samo-upravnega odločanja nemalokrat zelo omejen, vemo, da so odlo-čitve velikokrat že pripravljene ali pa premalo časa predložene za premislek in razpravo. Na zmanjšan obseg odločanja vpli-vajo v zadnjem času, zaradi za-ostrenih razmer, izredni ukrepi ZIS. Ko se bo naše gospodarstvo stabiliziralo, moramo ponovno dati samoupravljanju tisto velja-

vo odločanja, ki jo mora imeti. Za to se zavzemamo, ker smo se odločili, da smo samoupravna, demokratična država s socialisti-čno ureditvijo.

Naše stališče je torej za ostre opredelitve, ki omogočajo kon-kretne odločitve. Smo za osebne odločitve in za prav takšne od-govornosti. Potekel je čas, ko smo marsikaj naprtili samou-pravljanju v breme in za hrbtom množice igrali dvolično vlogo.

Tu, v tej iskrenosti do komu-nistične predanosti je tudi odgo-vor, kdo je lahko član naše or-ganizacije. Nesmiselno bi bilo, da bi bilo vseh dvaindvajset mi-lionov Jugoslovancev tudi članov ZK. Ne! Komunisti so avantgar-da, ki se odlikuje — tako kot vedno — s poštenjem in s sme-lostjo ter vzgledom pred ostali-mi.

Življenje, ki ne dela razlik, je pripeljalo tudi med nas celo vrsto karieristov. Bili so zagnani in veliko so vedeli povedati, ko pa so dosegli željene ugodnosti ali zasedli odgovorna delovna mesta, so postali mlačni. Neka-teri so po dosegu uspeha tudi zapustili naše vrste. In, boljše je tako! Sodimo, da še vedno niso vsi, ki niso prepričani v ideje komunizma, odšli. Kdor tega ne bo storil sam, temu bomo mora-li reči, da naj gre. Z vsemi po-sledicami za njegovo osebno dobro.

Vemo, da je v teh gospodarsko izredno težkih časih preveč ad-ministracije, ki izhaja iz potreb, ki so bile v času ustanavljanja TOZD-ov, SIS-ov in drugih orga-nizacij potrebne. Vse bolj pa se ogreva naša zavest, da je moč v močnih skupnostih, ki se morajo otresti balasta birokracije. To bo tudi pot k utrjevanju samou-pravljanja. Danes je delokrog samoupravljanja premajhen kot smo to že prej ugotavljali, zato ga moramo razširiti do tistih razsežnosti, ki so bile nakazane na začetku.

(Nadaljevanje na 16. strani)

Sekretarji naših OO ZKS Majdič-Kavčičeva in Jerman

Predsednik CK ZKS tovariš Popit na obisku v Jaršah — 1972

V sindikat uprte vse oči!

Sindikalna funkcionarja Maroltova in Kurzweil

S predsednikom KOOS sva se pogovarjala predvsem o stanovanjskih problemih zaposlenih.

Kljub svoji atletski postavi je bil tovariš Vinko KURZWEIL že na začetku zelo samokritičen. Menil je namreč, da je sindikat pri reševanju stanovanjske problematike preveč razdrobljen, kar gre le deloma na račun razseljenosti oddelkov tovarne. Kot sindikat smo premalo pozorni do omenjenih vprašanj,

O POLITIKI STA GOVORILI MIRJANA KAVČIČ IN MARICA JERMAN

(Nadaljevanje s 15. strani)

Člani zveze komunistov moramo z izobraževanjem samih sebe stalno slediti dogajanju, ker lahko le v takšnih, oziroma s takšnim izhodiščnim kapitalom vodimo in prenašamo politične koncepte na svojo okolico. Pri vsakdanjem delu delamo tudi napake; na vseh ravneh! Te lahko odpravimo z izboljšanjem našega dela in s priznanjem, da to ali ono ni bilo dobro. S kritičnim tehtanjem našega dela in obnašanja bomo dosegli cilje, ki bodo že jutri ali po določenem času v korist vseh.

V maju letos nam je občinska skupščina Domžale na slavnostni seji, ob priliki občinskega praznika podelila priznanje za naše gospodarske ter družbeno-politične uspehe, dosežene v celotni DO Induplati Jarše. Ustrezno listino nam bodo izročili te dni, ko bomo praznovali naš tovarniški praznik.

Naj pride poziv naših političnih organizacij do vseh nas, da prejeto priznanje terja še večjo zavzetost za izpolnjevanje sprejetih nalog, predvsem pri ustvarjanju deviznega priliva od prodaje na tuje, pri izdelkih za domači trg pa še večje količine izdelanega blaga, v še boljši kvaliteti.

predvsem bi rabili več sredstev, ker je povsem razumljivo, da so že pred leti obšli limit 150.000 din kot pomoč pri gradnji stanovanja za enega prosilca, ker zadostuje ta znesek dandanes le za nekaj kvadratnih metrov. S tolikšno pomočjo nihče ničesar ne rešuje! Rabili bi torej več, toda denarja ni. Komisija, ki obravnava to problematiko pa kljub vsemu rešuje vsa vprašanja na enem mestu in za vse enako. Ker pritožb ni, kaže, da je tudi delo zadovoljivo opravljeno.

Zadovoljen sem, je rekel predsednik KOOS, da prav perečih stanovanjskih problemov v Induplati v tem času ni. Zato, ker moramo biti skromni pri pomoči, delamo to pri vseh enako, torej pod enakimi pogoji.

Znan mi je primer, ko ena od prosilk za pomoč, z odklonitvijo ni bila zadovoljna in je to nezadovoljstvo sporočila KOOS. Šlo je zato, oziroma še gre, da prosilka nima urejene dokumentacije. Brez te pa tudi posojila ni. Njena hiša, ki jo želi obnoviti, stoji na precej strmem pobočju in ji zato urbanisti ne dajo gradbene lokacije. Sindikat je našel izhod v dodelitvi enkratne pomoči iz fonda

V pritličju večkrat predelana obratna ambulanta Induplati — 1974

Tovariške pomoči, da je prosilka krila vsaj največje že nastale stroške.

Najbolj času primerno je vprašanje standarda. Tovariš Vinko se pogovoru o tem ni izognil in rekel: »Kjer lahko vplivamo na standard, tam se zavzemamo za koristi delavcev. Kjer pa to ne gre (cene za elektriko in druge energetske vire), tam lahko dogodke samo spremljamo. Od tistih, ki so v naši moči pa so: prevozi na delo, prehrana med delom, organiziranje strokovnih tečajev in podobna vprašanja.«

Kritično pripombo je izrekel Kurzweil tudi na sodelovanje z odborom Krajevne skupnosti (Induplati sodi teritorialno pod KS Jarše, z vso problematiko pa pretežno v KS Preserje). Tudi takšnih vprašanj kot so otroško varstvo, trgovinska mreža, telefonske in cestne komunikacije, bi se morali lotiti skupno.

Le redko govorimo o sodelavcih iz drugih republik, kar ni prav. Od njih želimo samo delovni učinek, pozabljamo pa, da so ljudje kot vsi drugi, ki imajo tudi želje. In kaj smo storili zanje. Ne premalo, ampak nič! Nedelje so značilen primer. Domačini se vsedejo v avto in kam odpeljejo. Sedaj, ko ni dovolj bencina, ne prav daleč, pa vendar. Kdo pa ostane? Oni, iz drugih republik, ki ne govorijo slovensko ali ne prav dobro. Kje jih srečamo? Na cesti ali v gostilni, kje pa drugod. Kulturnih prireditev ni, izletov tudi ne. Drugačna je tudi njihova mentaliteta: V muzej ga ne vleče in ne v opero, toda zabavaš in kratkočasíš se lahko tudi drugače.

In kaj je narobe z našim samoupravljanjem. Zadnji čas smo se že nekajkrat pogovarjali zakaj abstinenca na sejah samoupravnih organov. Priredili smo politične tečaje, kjer slušatelje seznanjamo z našo največjo dobrino, s samoupravljanjem. Drugi se zanje navdušujejo, nam pa postaja deveta briga. Pri delu imamo nekaj uspeha. Želimo ga še več, le s skupnim delom pa bomo cilj tudi dosegli.

Iz zgodovine delavskega gibanja v tovarni Induplati

Razširitev jarške tovarne in porast delavstva

Začetek obratovanja tovarne Industrija platnenih izdelkov v Jaršah 23. septembra 1923, je bil pomemben prispevek k razmahu industrije na območju sedanje domžalske občine. Po prvi svetovni vojni je postopoma prenehala delovati ali omejila proizvodnjo večina dotlej svetovno znanih slamninarskih tovarn v Domžalah in Mengšu, kar je povzročilo hudo brezposelnost delavstva. Obilica cenene delovne sile, ugodni energetski viri in dobre prometne zveze so vplivali na odločitve več domačih in tujih podjetnikov, da na domžalskem območju ustanovijo nova podjetja. Tako sta leta 1920 začeli obratovati Bonačeva tovarna papirja na Količevem ter lesno in kovinsko podjetje Bistra v Domžalah, ki se je kasneje kot podjetje Medić-Zankl preusmerilo v kemično industrijo. Leta 1923 je bilo ustanovljeno Kocjančičevo podjetje sanitetnega materiala na Viru, naslednje leto pa še Marxova tovarna lakov na Količevem. Leta 1923 je z začetkom obratovanja Induplati in Kocjančičeve tovarne torej pomembna prelomnica, zlasti za razvoj tekstilne industrije na domžalskem območju.

Poudariti moramo, da se je Induplati v drugi polovici tridesetih let, z dograjevanjem novih obratov razvil v največje podjetje na domžalskem območju, po številu zaposlenega delavstva in obsegu proizvodnje. Rast jarškega podjetja lepo ilustrirajo zlasti podatki v jubilejni publikaciji 30 let Induplati Jarše (1953) in monografiji dr. Franceta Kresala — Tekstilna industrija v Sloveniji (1976). Ilustriramo naj ga še z nekaj podatki, ki jih je podjetje Induplati pošiljalo Zbornici za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani. Medtem, ko je bilo v podjetju v začetku obratovanja zaposlenih okrog 50 delavcev in delavk, naslednje leto se je njihovo število povečalo na 120, ob začetku gospodarske krize leta 1931 pa je zaposlovalo 270 delavk in 54 delavcev, ki so v prvi polovici tega leta proizvedli okrog 600.000 m platnenega blaga. Toda kmalu so sledili odpusti nekaj deset delavcev, skrajšanje delovnega tedna na pet dni in že leta 1932 je podjetje obratovalo le z dvotretjinsko zmogljivostjo, letna proizvodnja pa je znašala 1.050.000 metrov blaga. Naglo rast podjetja v drugi polovici tridesetih let po gospodarski krizi in preureditvi v delniško družbo, pa naj ilustriramo z naslednjimi podatki iz let 1935 in 1939: v tem obdobju je število delavstva naraslo od 270 na 659, upravno in tehnično osebje pa se je povečalo od 12 na 24. Medtem, ko je bila proizvodnja leta 1935 skupaj 1.377.403 metre blaga, je štiri leta kasneje znašala celo-

letna proizvodnja 2.176.892 metrov blaga in 6833 šokov lana. Občutno pa se je v teh letih povečal tudi obratni kapital, vrednost strojev in nepremičnin, o porastu dobička pa priča tudi podatek, da je leta 1935 plačalo podjetje 650.000 din pridobninskega davka, štiri leta kasneje pa 5.106.000 din. V drugi polovici tridesetih let je torej tovarna Induplati prerasla v najmočnejše podjetje na območju sedanje domžalske občine, v tem obdobju pa se je jarško delavstvo tudi množično vključilo v napredno delavsko gibanje.

Razbitje prvega poskusa sindikalnega organiziranja jarškega delavstva 1927/28

Podjetniki so si prizadevali dobiti za svoje tovarne ceneno in poslušno delovno silo, da bi čimbolj znižali proizvodne stroške ter si tako čimprej povrnili vloženi kapital in ustvarili visoke dobičke. Tako so tudi podjetnik Peter Majdič in inozemski solastniki, češko-nemški industrialci, prek vodilnih uslužbencev v tovarni prve delavce skrbno izbirali. Na delo so sprejemali predvsem takšne delavce in delavke, ki so imeli priporočila, zlasti delavke iz premožnejših družin. Prizadevali so si torej za tako sestavo delavstva, ter organizirali takšen nadzor uslužbencev in mojstrov nad njim, da so mu lahko diktirali mezdne in delovne pogoje.

Pot za izboljšanje slabih socialno-ekonomskih razmer je vodila le prek organiziranega boja delavstva. Zato si je prizadevalo ustanoviti svoje sindikate oziroma strokovne organizacije, na drugi strani pa so podjetniki takšno organiziranost delavstva poskušali z vsemi sredstvi preprečiti, da bi ga lahko neovirano izkoriščali. Posebno pogosto sredstvo so bili odpusti delavskih organizatorjev. Tako je zlasti strah pred odpusti v pogojih velike brezposelnosti, torej bojazen pred bedo, najpogosteje poglavitni vzrok, da se delavstvo ni upalo sindikalno organizirati in začeti načrtni boj za izboljšanje svojega položaja.

Vodstvo podjetja Induplati je prav z odpusti zlomilo prvi poskus sindikalnega organiziranja svojega delavstva. Na domžalskem območju so se najprej organizirali slamninarski delavci, in sicer v krščansosocialističnem sindikatu Jugoslovanski strokovni zvezi (JSZ). Funkcionarji skupine JSZ v Oberwalderjevi tovarni (sedaj Univerzale) v Domžalah, so sredi 1927 začeli pripravljati ustanovitev strokovnih organizacij tudi v Bonačevi papirnici in v tovarni Induplati. Krščansosocialistični sindikalni list Pravica je tedaj pisal tudi o hudih razmerah tekstilnih delavk v Induplati, kjer so imele izredno nizke zaslužke, zaradi sla-

bih delovnih pogojev pa so bila med njimi tudi pogosta tuberkulozna obolenja. Konec 1927 je začela uspešno delovati v Induplati sindikalna skupina JSZ. Vodstvo podjetja je v zvezi z volitvami obratnih zapnikov ustanovilo svojo »rumeno« organizacijo. Ker tudi z njo ni uspelo razbiti JSZ in doseči izvolitev svojih kandidatov za obratne zaupnike, je kot strahovalni ukrep marca 1928 odpustilo pet organiziranih delavk. Delavska zbornica v Ljubljani je vzela v varstvo odpuščene delavske zaupnice ter jim nakazala podporo, ni pa uspela doseči njihove ponovne zaposlitve. Po teh odločnih podjetniških ukrepih je skupina JSZ v tovarni Induplati prenehala delovati. Na podoben način so zlomili tudi sindikalno organizacijo v Bonačevi papirnici in dosegli, da je skoraj povsem prenehala delovati tudi skupina JSZ slamninarskega delavstva. Tako je ostalo delavstvo na domžalskem območju v času šestojanuarske diktature in velike gospodarske krize brez svojih sindikalnih organizacij, prek katerih bi lahko vsaj ublažilo nenehno poslabševanje mezdnih in delovnih pogojev v začetku tridesetih let ter se branilo pred odpusti.

Ustanovitev sindikalne organizacije v tovarni Induplati leta 1935

Začetek velikega stavkovnega boja papirniskega delavstva na Količevem sredi avgusta 1935 je bil zgled in spodbuda tudi za delavstvo v tovarni Induplati, da se je sklenilo sindikalno organizirati. Načelstvo JSZ v Ljubljani je na svoji seji 4. septembra 1935 ugotovilo, da je vodstvo podjetja Induplati že seznanjeno z odločitvijo delavstva o ustanovitvi sindikalne skupine — podružnice JSZ. Že 22. septembra se je tudi delavstvo iz tovarne Induplati množično udeležilo velikega delavskega zborovanja v društvenem domu v Grobljah, ki ga je vodil organizator jarškega delavstva Ciril Skofic, okrog 700 udeležencem pa je o nujnosti organiziranega boja za izboljšanje položaja delavstva po gospodarski krizi govoril Tone Fajfar iz osrednjega vodstva JSZ. Na zborovanju so tudi odločno podprli stavkajoče papirničarje na Količevem. Pripravljalni odbor za ustanovitev sindikalne skupine JSZ v tovarni Induplati je takoj začel z akcijo za celovito ureditev delovnih in mezdnih pogojev s kolektivno pogodbo, redno je skliceval članske sestanke in dosegel, da je sresko načelstvo v Kamniku oktobra potrdilo pravila nove organizacije. Vodstvo podjetja Induplati se je na pogajanjih 21. novembra upiralo sklenitvi kolektivne pogodbe s sindikalno organizacijo še posebej pa

(Nadaljevanje na 18. strani)

IZ ZGODOVINE DELAVSKEGA GIBANJA V TOVARNI INDUPLATI

(Nadaljevanje s 17. strani)

zvišanju mezd, ki ga je delavstvo odločno zahtevalo.

Na ustanovnem občnem zboru strokovne skupine tekstilnega delavstva JSZ v Jaršah 15. decembra 1935 je delavstvo z ogromno udeležbo, kot je pisalo osrednje krščansko-socialistično sindikalno glasilo Delavska pravica, 16. januarja 1936, pokazalo, da se »docela zaveda važnosti in pomena strokovne organizacije.« Ugotovili so, da se je delavstvo skoraj v celoti sindikalno organiziralo, in zato je moralo vodstvo podjetja Induplati popustiti ter skleniti z njegovimi predstavniki v začetku decembra kolektivno pogodbo, ki je prinesla vsem zaposlenim številne gmotne in delovne ugodnosti.

Za predsednika skupine JSZ so izvolili Cirila Škofica, za podpredsednika Leopolda Kosa, za tajnico Angelo Zor, za blagajničarko Pepco Mahnič, za gospodarja Rudolfa Jermana, za odbornike pa še Pepco Kovač, Pepco Podbevšek in Janeza Kladnika. Izvolili so tudi 15 organizacijskih zaupnikov za posamezne kraje, od koder je bilo zaposleno delavstvo v jarški tovarni, in sicer za Jarše in Rodico Anico Osolnik in Pepco Podbevšek, za Mengeš, Topole in Moste Antonijo Friškovec, Ano Pavli, Albino Herle in Jožefo Sitar, za Trzin in Loko Francko Repanšek in Marijo Per, za Domžale in Študo Pavlo Rihtar, za Količevo in Vir Jakoba Hafnerja, za Radomlje, Hudo in Rova Minko Anžič in Katarino Pirc, za Preserje in Homec Berto Sarc, za Dob in Čemšenik Štefko Pavli ter za Ihan Lojzko Mežnar. Za kandidate za obratne — delavske zaupnike pa je občni zbor izvolil: R. Jermana, C. Škofica, L. Kosa, Marijo Blejc, Pavlo Gregorc in Vido Štampelj. Ob sklepu poročila o ustanovnem občnem zboru je Delavska pravica poudarila: »Delavstvo je vseskozi pokazalo popolno soglasnost, kar nam daje najboljšo jamstvo za uspešno delo novo ustanovljene skupine, ki naj bo v službi tako tako posameznika, kakor celokupnega delavstva te tovarne. Ta skupina bo sama sebi v ponos in vsemu drugemu delavstvu za zgled.«

Skupina JSZ v Jaršah je bila številčno najmočnejša sindikalna organizacija v kamniškem srezu, saj je kmalu po ustanovitvi štela več kot 300 članov in članic. Od začetka svojega delovanja do okupacije aprila 1941 je nato vodila številne akcije za dosledno izpolnjevanje kolektivne pogodbe in za njeno izboljšanje, zlasti za zvišanje mezd, zoper občasne odpuste in preganjanje delavskih organizatorjev, pri čemer je nekaj uspehov dosegla šele po grožnjah s stavko. Skrbela je tudi za redne volitve obratnih zaupnikov ter organizirala udeležbo jarškega delavstva na protirežimskih shodih in

zborovanjih. Ker se je v njenih vrstah utrdil napredni duh, so jo poskušale klerikalne oblasti razbiti z ustanovitvijo režimskega sindikata Zveze združenih delavcev (ZZD). Ta je začel delovati v začetku 1938 po vztrajnih prizadevanjih grobeljskih misijonarjev. Toda kljub podpori tudi tovarniškega vodstva se »zeleni« sindikat ni uspel zasidrati med delavstvom v Jaršah, o čemer priča podatek, da je bilo leta 1939 iz vrst JSZ izvoljenih osem obratnih zaupnikov in le en kandidat ZZD. Pri uspešnih spopadih s klerikalnimi privrženci je imela velik delež tudi tovarniška celica KPS, ki je začela delovati leta 1940 in je nato organizirala množično sodelovanje jarškega delavstva v več protifašističnih akcijah pred fašističnim napadom na Jugoslavijo.

Načrtno predvojno sindikalno delo in krepitev vpliva Partije med delavstvom se je nato pokazalo v revolucionarnem narodnoosvobodilnem boju. Najzavednejši jarški tekstilni delavci so sodelovali v vstaji 27. julija 1941 in se nato vključili v Kamniški bataljon oziroma delali kot aktivisti v tovarniški organizaciji OF, ki jo je ustanovil Tomo Brejc-Pavle. Tovarna Induplati pa je bila od leta 1943 tudi ena poglavitnih oporišč Delavske enotnosti v kamniškem partijskem okrožju, saj je bilo v njej organiziranih 20 oddelčnih odborov, v njih pa je delovalo okrog 170 delavcev. Prav letos mineva tudi 40 let, odkar je Šlandrova brigada 16. novembra 1943 s pomočjo tovarniških aktivistov izvedla eno največjih rekvizicij za opremo partizanske vojske s platnenimi izdelki za plašče in šotore, hkrati za dalj časa onesposobila obratovanje jarške tovarne za okupatorjeve potrebe in justificirala izdajalca Halužana, zaradi katerega so pred tovarno ustrelili avgusta 1941 pet talcev.

Odhod številnih delavcev v partijske enote, padli borci in žrtve fašističnega nasilja, uspešno sabotažno, nabiralno, obveščevalno in propagandno delovanje organizacij OF oziroma številnih odborov Delavske enotnosti pričajo o velikem deležu delavstva tovarne Induplati v NOB, zelo pomembno vlogo pa je imelo že v predvojnem revolucionarnem delavskem gibanju, ki ga je na domžalskem in kamniškem območju že od srede tridesetih let usmerjala Partija.

Miroslav Stiplovšek

**DOPISUJTE
V KONOPLAN!**

Spomini Pepce Burjeve

Veliko »naših« bi lahko podkupil s kavo, le tovarišice Pepce BURJEVE nisem mogel. »Ostaniva dobra prijatelj,« mi je dejala in le nerada odgovarjala na moja vprašanja. Pogovor je bil temu primeren; časa je zmanjkalo, ker so Pepco čakala še druga dela.

V Induplati je prišla leta 1948 in nadaljevala z delom, katerega je do njenega prihoda vršila tovarišica Kepiceva. Vodila je osebne kartone (kaj vse smo že imeli, pripomba pisca!). Njene sodelavke v pisarni na vrhu predilnice so bile še H. Kladnikova — šefinja ter tovarišici Tomšič in Zajčeva.

V personalni, kakor se je najprej imenovala današnja kadrovska služba, jo je sprejel tovariš Vinko Bohinc. Drugo delovno mesto je bilo v dnevni evidenci (približno tam, kjer je danes pisarna glavnega direktorja in še nekateri prostori okrog). Josip Krampač je bil takrat na čelu 30-članske dnevne evidence. Ko so se pokazali novi časi, je dobila mesto poeneterke za tkalnico in kmalu za tem je postala referentka za obračun boleznin. Sodelovala je pri tem delu še z dr. Kremžarjem in sestro Kačevo. Takrat — kje je že to — so obračunavali boleznine, kot so se imenovale bolniške, od 3 dni naprej in jih nakazovali po pošti. Pred tovarišico Pepco je to delo opravljala Fani Ožboltova, obe pa sta dobili prostor, v katerem je bila pred tem telefonska govorilnica oziroma centrala. Ta prostor je bil poleg vhoda v upravne prostore Induplati in imel z dveh strani lesene, deloma zasteklene stene. Dalj od Pepce je bil vistem prostoru telefonist Štefan Mrvar, ki je prišel takrat na delo v IPI.

Potem se je morala Pepca Burja zopet preseliti v pisarno (kjer je danes pisarna šefinje finančnega sektorja). Leta 1976 pa je dobila svoje mesto v glavni blagajni, kjer je še danes. Od 1. 1967 naprej je prevzela tudi delo blagajnika »tovariške pomoči«, ki je bila ustanovljena že veliko prej (1954) in jo je pred njo vodila tovarišica Cilka Slabe. Ob ustanovitvi je bilo vsega okrog 80 članov, to število pa je do leta 1967 naraslo na nekaj manj kot 80% vseh zaposlenih. Hitro pa se je število večalo okrog sedemdesetih let, saj je doseglo več kot 90% vseh zaposlenih. Toliko jih je še danes. Do 15.000 din posojila dobijo prosilci po odločitvi upravnega odbora, kdor pa

želi več, ta mora prošnjo nasloviti na IO KOOS v Induplati, ki svojo odločitev priporoča prej imenovanemu odboru v izvršitev. Mesečni promet posojil je pri 500.000 dinarjih. Nobene prošnje ne odlagajo za naslednjo sejo, sestajajo se vsak mesec, je nadaljevala. Prošilec pa mora biti že dalj časa član TP, predvsem če želi večji znesek. Njegova vloga v blagajni mora biti večja kot 3.500 din.

Zelo zanimivi so tudi spomini na prehod od izplačevanja osebnih dohodkov v gotovini na izplačilo prek

hranilne knjižice LB. Bili smo poskusni zajci, je naglasila, zato je prišlo k prvemu izplačilu več uslužbencev Lj. banke iz Domžal. Hoteli so sodoživljati ta prehod in ob pogledu na dolgo vrsto so bili vse manj navdušeni. Najbrž je šlo tako tudi našim sodelavcem, saj je šlo delo počasi od rok. Sčasoma se je vse spremenilo. Delo je prevzela tovarišica Burjeva in opravljala ga je sama.

Po tragičnem dogodku v njeni družini je našla uteho v delu. Doma so jo čakali štirje majhni

otroci, v Induplati pa je obračunavala bolniško, vodila blagajno tovariške pomoči in bila predstavnik Ljubljanske banke v naši delovni organizaciji. Vsem, ki so to želeli, je vpisala v knjižico mesečni osebni dohodek in izplačevala gotovinske zneske, če je bila zahteva takšna.

To je pripoved najstarejše sodelavke v skupnih službah. Za mlajše bo njena pripoved zanimiva, če prej ne, ko bo Induplati slavila svojo naslednjo, recimo 75. obletnico.

obvestila iz kadrovske službe

TOZD PROIZVODNJA

Vstopi:

1. Jožica Cerar, dvojenje, vstopila 1. 7. 1983,
2. Ciril Urankar, del. v oplemen., vstopil 1. 7. 1983,
3. Franc Avbelj, pom. in transp. delavec, vstopil 11. 7. 1983,
4. Sonja Baloh, dvojenje, vstopila 11. 7. 1983,
5. Ivan Toman, del. v oplem., vstopil 11. 7. 1983,
6. Stanko Rak, čišč. strojev v tkalnici, vstopil 14. 7. 1983,
7. Maja Sinkovec, tekstil. teh., priprav., vstopila 7. 7. 1983.

Izstopi:

1. Janez Vrtačnik, barvar, izstopil 31. 5. 1983,
2. Ismet Tabaković, barvar, izstopil 1. 7. 1983,
3. Alojz Cerar, del. v oplemen., odšel v JLA dne 5. 7. 1983,
4. Dušan Kordež, not. transp., prem. v TOZD Restavracija 7. 7. 1983.

TOZD KONFEKCIJA

Vstopi:

1. Marinka Kovačič, šivilja v OE Mokronog, vstopila 1. 7. 1983,
2. Zdenka Smole, šivilja v OE Mokronog, vstopila 5. 7. 1983.

Izstopi:

1. Jože Klopčič, kov. konstr., odšel v JLA 5. 7. 1983,
2. Vido Andrejka, del. v cer. odd., izstopil 21. 7. 1983.

TOZD MALOPRODAJA

Sprememb ni bilo.

TOZD RESTAVRACIJA IN POČITNIŠKI DOMOVI

Vstopi:

1. Dušan Kordež, kuhar, premeščen iz TOZD Proizvodnja z 8. 7. 1983.

Izstopi:

1. Fani Hafner, kuharica, izstopila 23. 7. 1983.

DSSS

Sprememb ni bilo.

POROČILO O GIBANJU OD ZA JUNIJ 1983

Vrednost točke za mesec junij je znašala v btto vrednosti 0,115 din. Pregled osebnih dohodkov za mesec junij 1983 za delo v polnem

delovnem času, ob normalnih delovnih pogojih in polni oceni zahtevnosti del in nalog.

Razred	TOZD Proizv.	TOZD Malopr.	TOZD Restav.	TOZD Konf.	DSSS
10000—11000	16			18	
11000—12000	47			46	
12000—13000	65	1		48	
13000—14000	77	2	1	51	1
14000—15000	91	5	3	40	9
15000—16000	65	8	3	21	4
16000—17000	46	5	3	14	1
17000—18000	33	2	4	7	10
nad 18000	67	4	5	23	74
S K U P A J	507	27	19	268	102
najnižji OD	10035	12750	13719	10170	13422
najvišji OD	33722	30079	30774	32328	42227
povprečni OD	14970	16672	17671	13965	22217

Bolniški izostanki v mesecu juniju 1983

TOZD	Stev. zaposl.	Bolezen v %	Nesreče pri delu v %	Nega druž. članov v %	Sprem. druž. članov v %	Redni in pod. por. dopust %	Skupaj %	Izpadle ure
Proizvodnja izdel.								
iz sint. vlaken	532	5,52	0,34	0,30	0,05	2,75	8,78	8.603
Maloprodaja	28	7,12	—	—	—	3,75	10,69	545
Restavracija in počit. domovi	18	—	—	1,49	—	—	1,49	49
Konfekcija	289	7,67	0,16	1,08	0,30	4,45	13,66	7.273
Delovna skupnost skup. služb	108	3,28	—	—	0,14	5,45	8,88	1.760

Povprečni izostanki za celotno podjetje:

975 delavcev in 2 vajenca	
Izostanki zaradi bolezn	5,88 %
Izostanki zaradi nesreč	0,23 %
Izostanki zaradi nege druž. člana	0,51 %
Izostanki zaradi spremstva	0,13 %
Izostanki za redni in pod. porod. dopust	3,43 %

S k u p a j : 10,18 %
(Nadaljevanje na 20. strani)

OBVESTILA IZ KADROVSKE SLUŽBE

(Nadaljevanje z 19. strani)

TOZD PROIZVODNJA

V stopi:

1. Erika Sušnik, tkalnica, vstopila 1. 8. 1983,
2. Dušan Bobek, tkalnica, vstopil 1. 8. 1983,
3. Mojca Galun, predilnica, vstopila 1. 8. 1983,
4. Anka Janežič, tkalnica, vstopila 1. 8. 1983,
5. Gašper Orehek, oplemen., vstopil 1. 8. 1983,
6. Mile Topić, električar, vstopil 1. 8. 1983,
7. Irena Žagar, tkalnica, vstopila 1. 8. 1983,
8. Franc Kališnik, oplemen., vstopil 2. 8. 1983,
9. Zdenka Tambič, tkalnica, vstopila 2. 8. 1983,
10. Veska Bakalova, predilnica, vstopila 4. 8. 1983,
11. Dunja Horvat, tkalnica, vstopila 4. 8. 1983,
12. Nežka Poglednik, tkalnica, vstopila 4. 8. 1983,
13. Mojca Sušnik, predilnica, vstopila 8. 8. 1983,
14. Slavica Stević, tkalnica, vstopila 9. 8. 1983,
15. Zlata Šnajdar, predilnica, vstopila 15. 8. 1983,
16. Anton Šterlekar, tkalnica, vstopil 16. 8. 1983.

Iz stopi:

1. Kati Unger, predelavka, upokojena 30. 6. 1983,
2. Antonija Kveder, dvojenje, upokojena 31. 7. 1983,
3. Marija Černoški dvojenje, upokojena 31. 7. 1983,
4. Pavla Maučec, tkalka, izstopila 24. 6. 1983,
5. Sonja Baloh, predilnica, izstopila 3. 8. 1983.

TOZD KONFEKCIJA

Vstopov ni bilo.

Iz stop:

1. Majda Nakrst, krojenje, izstopila 13. 8. 1983.

DSSS

V stop:

1. Anica Barle, ekonomski tehnik — pripravnik, vstopila 1. 8. 1983,
2. Vinko Vodnik, pravnik, prišel iz JLA 1. 8. 1983.

Izstopov ni bilo.

POROČILO O GIBANJU OD ZA JULIJ 1983

Vrednost točke za mesec julij je znašala v btto vrednosti 0,115 din. Pregled osebnih dohodkov za mesec julij 1983 za delo v polnem de-

lovnem času, ob normalnih delovnih pogojih in polni oceni zahtevnosti del in nalog.

Razred	TOZD Proizv.	TOZD Malopr.	TOZD Restav.	TOZD Konf.	DSSS
10000—11000	12			12	
11000—12000	28	1		19	
12000—13000	44			40	
13000—14000	66	1	1	38	
14000—15000	69	3	2	46	1
15000—16000	74	5		42	4
16000—17000	68	5	6	21	9
17000—18000	41	5	3	14	2
nad 18000	100	8	7	38	86
najnižji OD	10472	11582	13852	10068	14125
najvišji OD	38385	30091	31214	33300	46642
povprečni OD	15911	17514	18508	15256	23851

BOLNIŠKI IZOSTANKI V MESECU JULIJU 1983

TOZD	Število zaposlenih	Bolezen v %	Nesreče v %	Nega druž. čl. v %	Spremistvo v %	Redni in pod. por. dop. v %	Skupaj v %	Izpadle ure
Proizvodnja izdelkov								
iz sintetičnih vlaken	530	3,96	0,35	0,15	0,06	3,13	7,65	7.146
Maloprodaja	29	2,39	—	0,66	—	3,44	6,49	343
Restavracija in poč. domovi	18	7,54	—	—	—	—	7,54	247
Konfekcija	291	6,79	0,25	0,23	0,14	4,08	11,49	5.886
DSSS	109	2,08	—	0,46	0,04	4,58	7,16	1.376

Povprečni izostanki za celotno podjetje:

977 delavcev	1 vajenec	
Izostanki zaradi bolezni		4,62 %
Izostanki zaradi nesreč		0,26 %
Izostanki zaradi nege družinskega člana		0,22 %
Izostanki zaradi spremstva		0,08 %
Izostanki za redni in pod. porodniški dopust		3,52 %
Skupaj:		8,70 %

TOZD MALOPRODAJA

V stop:

1. Mojca Lončar, prodajalka, vstopila 10. 7. 1983.

Izstopov ni bilo.

TOZD RESTAVRACIJA IN POČITNIŠKI DOMOVI

V stop:

1. Marjan Tihelj, kuhar, vstopil 1. 8. 1983.

Izstopov ni bilo.

**PRI PRIPRAVI GRADIVA
ZA DANAŠNJO ŠTEVILKO
GLASILA JE SODELOVAL
TOV. O. LIPOVŠEK**

Izdaja v 1500 izvodih DO INDUPLATI Jarše r. o. Uredniški odbor: Darja FORTUNAT, odgovorni urednik. Hilda FRELIH, Gordana GARDAŠEVIČ, Katja KHAM, Vida KOŽELJ, Maks LAVRINC, Marjan MALI, Matjaž PAVLIN, Kristina PUNGERČAR in Franci VELEPEC. Natisnila tiskarna Učnih delavnic v Ljubljani. Konoplan je oproščen plačila prometnega davka z odločbo Sekretariata za informacije SRS (421-1/72 od 8. 4. 1974).